

Összehasonlító tanulmány a Szertelenül - Szabadon - prevenciós program megvalósítása Hajdú-Bihar megyében” Legyen más a szenvedélyed! 2.” című EFOP-1.8.9-17-2017-00001 számú program keretében „Ismeretátadást célzó tevékenységek” - A gyermekvédelmi szakellátásra irányuló kutatás megvalósulása (felmérések-, javaslatok megvalósítása, jó gyakorlatok bemutatása) keretében”

2019. szeptember 1 - 2020. április 30.

Tartalomjegyzék

A kutatás bemutatása	2
A módszertan elméleti háttere	4
A kérdések indokoltsága	5
A minta.....	8
A lekérdezés tapasztalatai	8
Szabadidő-eltöltési szokások	11
Szerhasználat a javítóintézeti fiatalok körében.....	18
A szerhasználatot befolyásoló környezeti tényezők (reziliencia).....	29
Példaképek és jövőkép	41
Összegzés és javaslatok	47
Mellékletek	50
1. kérdőív – próbakérdezés, EMMI Nagykanizsai Javítóintézete	50
2. kérdőív – EMMI Nagykanizsai Javítóintézete	62
3. kérdőív – EMMI Debreceni Javítóintézete.....	76

A kutatás bemutatása

A kutatás az EMMI Debreceni Javítóintézet által 2017. november 10 - 2020. május 9. között megvalósításra kerülő Szertelenül - Szabadon - prevenciós program megvalósítása Hajdú-Bihar megyében” Legyen más a szenvedélyed! 2.” elnevezésű projekt keretében készült el, 2019. október és 2020. március között zajlott, több adatfelvételi szakaszban.

A kutatás célja a javítóintézeti fiatalok szerhasználati és szabadidős szokásainak feltérképezése volt, ezt egészítettük ki a kérdőív során a kapcsolati háló, a lelki ellenállóképesség, az életesemények, illetve a jövőkép vizsgálatával, mivel ezek a faktorok jelentős mértékben befolyásolják a szerhasználati szokásokat is, és ismeretük mindenképp hasznos a projekt részét képező prevenciós beavatkozások megtervezéséhez és végrehajtásához.

A kutatás célcsoportját a gyermekvédelmi szakellátásban ellátottak, illetve a szakellátáson kívüli fiatalok alkotják. Jelen kutatás során a Debreceni Javítóintézet fiataljaival, illetve az EMMI Debreceni Javítóintézet Nagykanizsai telephelyén lévő neveltekkel (2020. január 1.-től EMMI Nagykanizsai Javítóintézete) végeztünk kérdőíves kutatást, a szakellátáson kívül eső fiatalokkal kapcsolatos adatokat pedig szakirodalmi másodelemzés során nyertük ki.

A lekérdezéseket kérdezőbiztosok segítségével bonyolítottuk le. A kérdőív alapvetően önkitöltős volt, de a javítóintézeti neveltek szinte mindegyike igénybe vette a kérdezőbiztosok segítségét, akár szövegértelmezési, akár válaszadási problémákkal kapcsolatban.

Az alapkérdőívet sztenderd kérdőívek itemeinek, illetve a javítóintézeti neveltek speciális élethelyzetére való figyelemmel egyedi kérdések kombinálásával állítottuk össze. A kérdőívet 9 fő lekérdezésével teszteltük az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete fiataljai között, az eredmények alapján változtattunk a kérdések sorrendjén, összevontunk kategóriákat, illetve beemeltünk olyan szereket, melyeket a lekérdezettek javasoltak.

Az első lekérdezés tapasztalata az volt, hogy a szerhasználati blokk érdekli leginkább a javítóintézeti nevelteket, ennek kitöltésében magabiztosabbak, mint a többi kategóriában, melyet nem minden esetben töltöttek ki szívesen; ezt a blokkot ezért, a magasabb válaszadási hajlandóság miatt, a kérdőívben hátrébb tettük.

A javítóintézeti neveltek életeseményeinek vizsgálatához szintén sztenderdizált tesztekkel használtunk, míg a jövőképükre vonatkozó kérdések az egyes életterületekhez kapcsolódtak.

A kutatás kezdetén a javítóintézeti neveltekkel kapcsolatos eredmények összehasonlítását egy 90 fős, debreceni középiskolások körében végzett lekérdezéssel terveztük megvalósítani, a COVID-19 következtében elrendelt járványügyi korlátozások azonban ezt megakadályozták, így a javítóintézeti nevelésen kívüli kortárs fiatalok válasz adatait több, a témában végzett tanulmányból, kutatásból vettük át.

A módszertan elméleti háttere

Az EFOP 1.8.9. pályázat megírásához készült megvalósíthatósági tanulmány is részletesen foglalkozott a javítóintézeti neveltek, illetve a gyermekotthonban felnövő fiatalok világát befolyásoló környezeti tényezőkkel.

Eszerint Hajdú-Bihar megyében arányaiban gyengébben kiépített a gyermekvédelmi rendszer, a védelembe vett kiskorúak aránya is az észak-alföldi régióban a legmagasabb.¹ A 2015-ben végzett ESPAD kutatás kimutatta, hogy a 14-16 éves fiatalok közel harmada fogyasztott már valamilyen drogot, a nemek közötti eltérés elhanyagolható volt, leggyakrabban marihuánát vagy valamilyen szintetikus kannabinoidot.² A drogokat ezen felmérés eredményei szerint rekreációs jelleggel fogyasztják és elsősorban a problémákról való elfelejtkezés, az unalom és a magány elűzésére használják.³

Tovább súlyosbítja a helyzetet, ha a fiatal család nélkül vagy a gyermekvédelemben nő fel ebben az esetben érzelmi intelligenciája, önképe jelentősen sérül, a kortárscsoport nagyobb befolyással bír a döntéseire, és jellemző a számkivetettség, a sehova sem tartozás érzése.⁴

Mivel a javítóintézeti fiatalok egy része szintén gyermekotthonokból kerül az intézetbe, és a családban nevelkedők között is szép számmal akad diszfunkcionális vagy mélyszegény családban felnövő, ezért a kutatást nem csak a szerhasználati statisztikák előállítására, hanem a környezeti háttér, a kapcsolati háló feltérképezésére is alkalmassá kellett, hogy tegyük.

A nevelőintézeti neveltek körében egy 2016-ban végzett felmérés is azt igazolta, hogy a gyermekvédelmi rendszerbe kerülő fiatalok szinte mindegyike (90%) fogyasztott már valamilyen kábítószert, leginkább valamilyen designer anyagot, miközben a „klasszikus” szerek, mint a heroin vagy kokain alig szerepeltek a megadott válaszok között. Intravénás szerhasználók a minta kevesebb, mint ötödében voltak jelen, de ők maguk is a szintetikus szereket használták leggyakrabban.⁵

¹ Megvalósíthatósági Tanulmány 20. old.

² Uo. 27. old.

³ Uo.

⁴ Uo. 30. old.

⁵ 2018-as éves jelentés (2017-es adatok) az EMCDDA számára készítette: Nemzeti Drog Fókuszpont http://drog-fokuszpont.hu/wp-content/uploads/EMCDDA_jelentes_2018_HU.pdf

A próbakérdést az EMMI Nagykanizsai Javítóintézetében (a lekérdezés időpontjában még az EMMI Debreceni Javítóintézet Nagykanizsai Telephelye) végeztük az 1. kérdőív segítségével, a 2. kérdőívet szintén az itteni fiatalok körében kérdeztük le, míg a 3. változatot az EMMI Debreceni Javítóintézetének nevelői körében vettük fel.

A kérdések indokoltsága

A kérdőív öt fő részből állt:

- demográfiai adatok,
- szabadidő és kapcsolati háló,
- szerhasználati szokások,
- reziliencia és életesemények,
- jövőkép.

Mivel a kutatás nem gyűjtött semmilyen, a kitöltő beazonosítására szolgáló adatot, ezért a demográfiai adatok között mindössze a születési évet, a lakóhely településtípusát, illetve a szülők iskolai végzettségét kérdeztük meg.

A lekérdezettek korára a kontrollcsoport összeállítása szempontjából volt szükség, a településtípusra azért kérdeztünk rá, hogy kimutatható legyen esetleges összefüggés a lakóhely típusa és a szerhasználati szokások között, míg a szülők iskolai végzettségére szintén ugyanezen okból volt szükség.

A szabadidő és kapcsolati háló részt többször megváltoztattuk a kutatás során. A próbakérdéskor és az első csoportok lekérdezésekor nehézséget okozott az egyes kategóriák értelmezése, ezért először összevontunk bizonyos szabadidős kategóriákat (pl. nem bontottuk külön az interneten végzett tevékenységeket, majd az újabb lekérdezési kör után kiegészítettük a diákmunka, tanulás, magánóra és önkéntes munka kategóriákkal (elsősorban a tervezett kontrollcsoport életstílusához szabva).

A blokk 4 kérdést tartalmazott. Az elsőben egy táblázatban kellett megjelölni, egy héten átlagosan hány órát tölt el a megkérdezett az adott szabadidős tevékenységekkel, illetve azt, jellemzően kikkel együtt végzi ezt a tevékenységet.

A második és harmadik kérdés ezt egészítette ki azzal, jár-e a megkérdezett valamilyen iskolán kívüli csoportba, foglalkozásra, és amennyiben igen, kikkel együtt jár ide. A negyedik kérdés pedig arra kérdezett rá, ismerőseik körében kik azok, akikkel szorosabb bizalmi kapcsolatot ápolnak, ha ápolnak egyáltalán.

A kérdésblokkal kapcsolatos hipotézis az volt, hogy a gyenge kapcsolati hálóval rendelkező fiatalok, akiknek szabadidős tevékenységei is korlátozottak, az ingerszegény, bizonytalan környezetben nagyobb eséllyel fordulnak a szerhasználathoz vagy más, kényszeres viselkedéshez.

A második blokk a konkrét szerhasználati szokásokat térképezte fel. A Nagykanizsai Javítóintézetben felvett kérdőívek annyiban tértek el a Debreceni Javítóintézetben lekérdezett kérdőívtől, hogy a kezdeti szakaszban arra is próbáltunk rákérdezni, egy hónapban mennyit költenek a fiatalok különböző szerekre (ezzel pontosítva, vagy kimutatva a szerhasználati gyakorisággal kapcsolatos esetleges ellentmondásokat). A tapasztalat ugyanakkor az volt, hogy a fiatalok nincsenek tisztában az összegekkel, nem tudtak körülbelüli választ sem adni arra, mennyi pénzt költenek különböző szerekre, alkoholra vagy cigarettára, sőt, többen árulkodóan magas összegeket adtak meg, melyek nem adtak volna pontos képet ezen fiatalok valóságáról; így a konkrét összegekre vonatkozó kérdéseket végül kivettük a kérdőívből.

A szerhasználati blokk egyrészt a különböző kábítószerekkel kapcsolatos fogyasztási szokásokra kérdezett rá, ezt követte az alkoholfogyasztás mértékének felmérése, az alkoholfogyasztási szokások feltérképezése, illetve külön kérdéseket kaptak a dohányzási szokások és az energiatartalmú fogyasztása is. A szerhasználattal kapcsolatos kérdéssort néhány, a kérdéses szerekkel kapcsolatos attitűdöket felmérő kérdés zárta, amelyek célja az volt, hogy felmérje, milyen megfontolásból fogyasztják a megkérdezettek a kérdéses anyagokat.

A használt szerekkel kapcsolatban figyelembe vettük a fiatalok javaslatait is, így a kérdőíves adatokon kívül is kaptunk információkat a lekérdezettek informáltságáról, az általuk ismert szerekről. A Debreceni Javítóintézet fiataljaitól azt is megkérdeztük, használnak-e valamilyen gyorsítót a szerhasználat során, ez a kérdés a nagykanizsai lekérdezésekben még nem szerepelt.

A harmadik blokk a javítóintézeti neveltek rezilienciáját, illetve életeseményeit kívánta felmérni. Itt két kérdést tettünk fel, az egyik a Connor-Davidson reziliencia kérdőív 10 ítemes változata volt, a másik a Redukált Életesemény Skála (RÉS).

A Connor-Davidson kérdőív többek között a lelki megküzdőképességet, a változásokhoz való alkalmazkodást, a tiszta gondolkodást, a kudarcok ellenére való kitartást és a negatív érzelmekkel való megküzdést méri, míg a RÉS azt hivatott feltárni, a megkérdezett milyen súlyos életeseményeket élt át, mikkel kellett megküzdenie.

A kérdésblokkal kapcsolatos hipotézisünk az volt, hogy azok, akik életeseményeik alapján közepes vagy magas rizikójú csoportba tartoznak, illetve azok, akiknek stresszel való megküzdési képességük alacsony, nagyobb arányban válnak szerhasználóvá.

Ez a blokk változatlan maradt a kérdőíves lekérdezések kezdetétől egészen annak befejezéséig.

Végül a fiatalok jövőképét próbáltuk felmérni, ehhez három különböző kérdést tettünk fel. Ebben a blokkban nyitott kérdéseket használtunk, és nem akartuk befolyásolni a válaszadást. Az első kérdésben a megkérdezetteknek meg kellett határozni, kit tartanak sikeres embernek. Ezt követően megkértük őket, hogy írják le, ki a példaképük, és azt is fejtse ki, miért.

Végezetül az egyes életterületeken elérni kívánt céljaikkal kapcsolatban kérdeztük meg őket; ebben a kérdésben több változtatást is eszközölnünk kellett a lekérdezés során. A kérdőív első változatában arra kértük meg a kérdőívet kitöltőket, hogy írják le, mit szeretnének elérni 40 éves korukig az egészség, a párkapcsolat, a család, a barátok, a munka és karrier, az oktatás és továbbtanulás, illetve az anyagiak területén. Ezt először táblázatos formában kérdeztük, amellyel kapcsolatban a válaszadók azt hitték, csak jelölniük kell, mely területek fontosak nekik, így a második változatban elvetettük a helytakarékosági megfontolást a kérdőívben és területenként tettük fel a kérdést. A 40 éves kor meghatározása a kontrollcsoport lekérdezése során vált volna fontossá (hipotézisünk alapján náluk jellemzőbb a későbbi családalapítás, gyermekvállalás).

A kérdőív végső változatában ezt elvetettük, és általánosságban kérdeztük meg, mit szeretnének elérni a megkérdezettek az egyes területeken. Összevontuk továbbá a család és párkapcsolat kategóriáit, mivel a javítóintézeti fiatalok nem tudtak különbséget tenni a kettő között, illetve kivettük

az egészség kategóriáját, mert nem tudták meghatározni, vannak-e egyáltalán azon túlmenő céljaik az életterületen, mint hogy mindenki egészséges legyen a hozzátartozóik között.

Ebbe a változatba azt a kiegészítő alkérdést is beillesztettük, hogy mit gondolnak, mire lenne szükségük ahhoz, hogy ezeket a célokat megvalósítsák. Ennek kettős oka volt: egyrészt megvizsgálni, vannak-e eszközei a céljaik megvalósításához, illetve kitől várják az eszközöket (önmaguktól vagy külső segítségtől), másrészt elősegíteni, hogy a javítóintézet a megfelelő eszközöket, képzéseket tudja biztosítani a nevelteji számára a minél sikeresebb társadalmi, családi (re)integrációhoz.

A minta

A kérdőíves lekérdezést az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete (a lekérdezés idején még az EMMI Debreceni Javítóintézet Nagykanizsai Telephelye), illetve az EMMI Debreceni Javítóintézet nevelteji között kérdeztük le. Az NKJI-ban 40 fiatal töltötte ki a kérdőívet, a DJI-ben pedig 76 fő, így összesítve egy 116 fős mintánk jött létre.

A kitöltők 14-22 évesek, átlagéletkoruk 17 év. Lakhelyük szerint a legtöbben városban laknak (46,5%), ezt követik a községben élők (28,1%) és a megyeszékhelyen élők (21,1%). Fővárosi lakos a minta 4,4%-a. A kitöltők jelentős része alacsony iskolai végzettségű szülők gyermeke, a kitöltők szülei közül az apák legtöbbször (45,2%) 8 osztállyal rendelkeznek, az anyák esetében szintén a 8 osztályt végzettek vannak túlsúlyban (41,2%).

Nagyobb elemszámot képviselnek még a szakiskolát végzettek (apák 23,5%, anyák 26,3%) a szak-középszintű/technikumot végzettek érettségivel (apák 10,4%, anyák 10,5%), illetve a 8 osztály alatti végzettséggel rendelkezők (apák 12,2%, anyák 12,3%). Gimnáziumi érettségivel vagy afeletti végzettséggel elhanyagolható elemszámú szülő rendelkezik.

A lekérdezés tapasztalatai

Az adatok kiértékelése előtt mindenképp említést kell tennünk a lekérdezés körülményeiről, illetve folyamatáról. Azt már a kérdőív tervezésekor tudtuk, hogy a négy eltérő blokk lekérdezését nem

tudjuk pár kérdéses kérdőív formájában megoldani, és tisztában voltunk azzal is, hogy a javítóintézeti neveltek nagy része biztosan alacsony iskolai végzettségű, így igyekeztünk a lehető legkevesebb kérdést feltenni, amivel elérhetőek a kitűzött célok, a lehető legegyszerűbb formában. Egyszerűsége törekedtünk a kérdések megfogalmazásakor, a válaszlehetőségek esetében, illetve a választípusok esetében is, amely a kérdőív kódolását bonyolulttá tette ugyan, de a megkérdezettek így tudták legegyszerűbben megválaszolni a feltett kérdéseket.

Mindettől függetlenül a kérdőív egyéni kitöltése problémát okozott. Bármennyire is igyekeztünk a lehető legkevesebb kérdést feltenni, a kérdőív így is hosszúnak bizonyult, többen már az első blokk első kérdése után elfáradtak. A kitöltést eredetileg csoportban, önkitöltéssel terveztük megoldani úgy, hogy a kérdezőbiztos is jelen van és válaszol a felmerülő kérdésekre. A csoportos lekérdezéskor probléma volt az is, hogy a csoport hangadói elnyomták a válaszadási diverzitást, és egységes válaszok születtek, így ezt a módszert már a lekérdezés kezdetén elvetettük. Így az olvasási, szövegértési és motivációs problémák miatt jellemzően egy-két fővel lehetett egyszerre felvenni a lekérdezést kérdezőbiztos segítségével.

A kérdések sorrendjén és megfogalmazásán is változtatni kellett. A próba-lekérdezés során kiderült, hogy a válaszadók legszívesebben a szerhasználati blokkot töltik ki, és mivel az eredeti kérdőívben ez legelől szerepelt, az utána következő szabadidős, életutat vizsgáló és jövőképre kérdező blokkok válaszadási hajlandósága visszaesett.

Emiatt a kérdőív elejére került a szabadidős blokk, ezt követte a szerhasználat, majd a rezilienciával és végül a jövőképpel kapcsolatos kérdéssor.

A kérdések megfogalmazásán is változtatnunk kellett, több esetben kategóriákat vontunk össze (a szabadidős blokk esetében több olyan kategória is volt, amely a javítóintézeti nevelésen kívül eső fiatalok esetében releváns lehetett volna, javítóintézetben belül viszont nem, pl. a közösségi médiahasználat, online tévénézés, stb.), illetve kategóriákat bővítettünk (a szerhasználati blokk esetében több válaszlehetőséget a neveltek javasoltak).

Az adatok kiértékelésénél látszott az is, hogy komoly problémát jelentett a mennyiségek meghatározása is. Ez néhány kérdést érintett, a Debreceni Javítóintézet lekérdezésekor mindössze a szabadidős blokk esetében hagytuk meg ezt a típusú kérdést, a szerhasználati blokkból kivettük; a megkérdezettek jelentős része nem volt tisztában mértékegységekkel, pénzmennyiséggel, illetve

több esetben éreztük azt, hogy minél nagyobb mennyiséget és összeget próbálnak írni például abban, mennyi alkoholt fogyasztanak el egy-egy buli alkalmával, vagy hogy mekkora összeget költenek egy hónapban drogokra, alkoholra. Ezt a típusú kérdést ezért átalakítottuk, a DJI-ben már nem konkrét mennyiségeket, hanem hatást mértünk (mennyire rúgsz be egy-egy buli után).

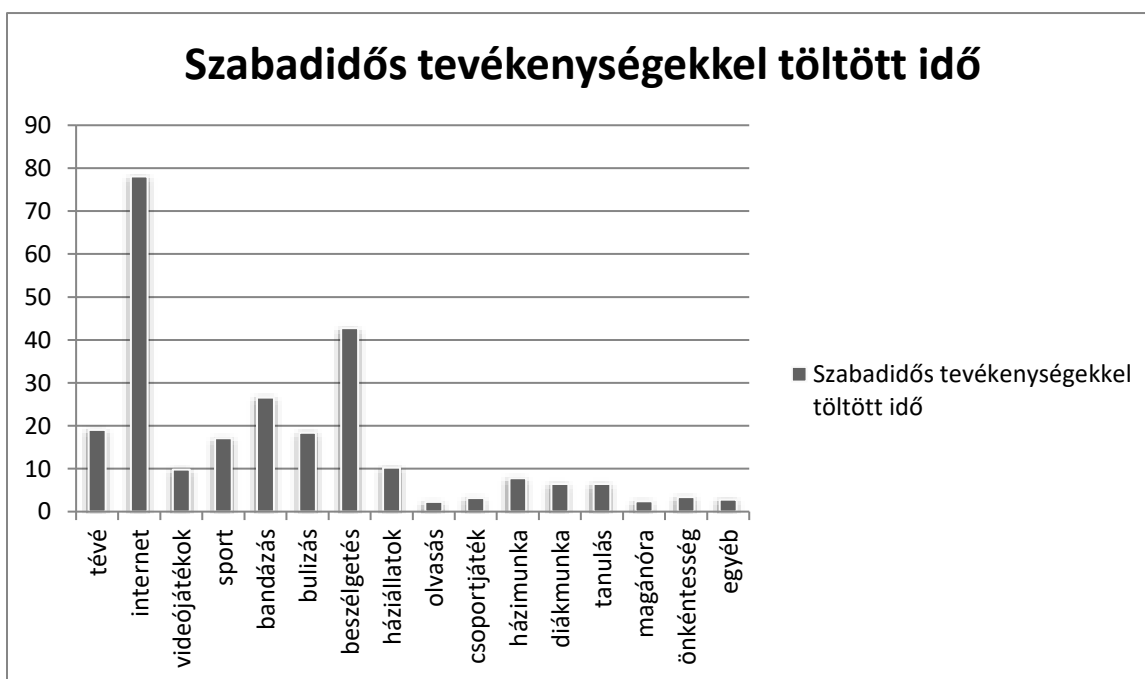
Szabadidő-eltöltési szokások

A szabadidőeltöltési szokások feltérképezésekor nem pusztán arra voltunk kíváncsiak, mivel töltik a megkérdezettek szabadidejüket, hanem arra is, kikkel végzik ezeket a tevékenységeket, és kik azok, akikkel erős kapcsolatokat alakítanak ki.

Az első kérdésben két eltérő dologra kellett válaszolniuk: először meg kellett becsülniük, egy héten mennyi időt töltenek a felsorolt tevékenységekkel, majd meg kellett jelölniük, jellemzően kikkel együtt végzik ezeket a tevékenységeket.

Az egyes tevékenységekkel töltött idők kitöltésével felmerült a becslések problémája, amelyben a lekérdezés tapasztalataival kapcsolatban már beszéltünk. Sok esetben gondot okozott az idő megbecsülése, rengeteg esetben egy hét több mint 168 órából állt, sőt, olyan is volt, aki minden általa végzett tevékenységhez százas nagyságrendben rendelt időmennyiséget.

Emiatt a kapott válaszokat nem a kapott számok alapján, hanem nagyságrendileg és gyakoriság alapján érdemes értékelni. Az értékeléshez fontos adalék lehet továbbá, hogy a kitöltés során többen jelezték, hogy több tevékenységet egymással párhuzamosan végeznek, pl. a tévé egész nap be van kapcsolva, de közben ők számítógépeznek, beszélgetnek, házimunkát végeznek stb.

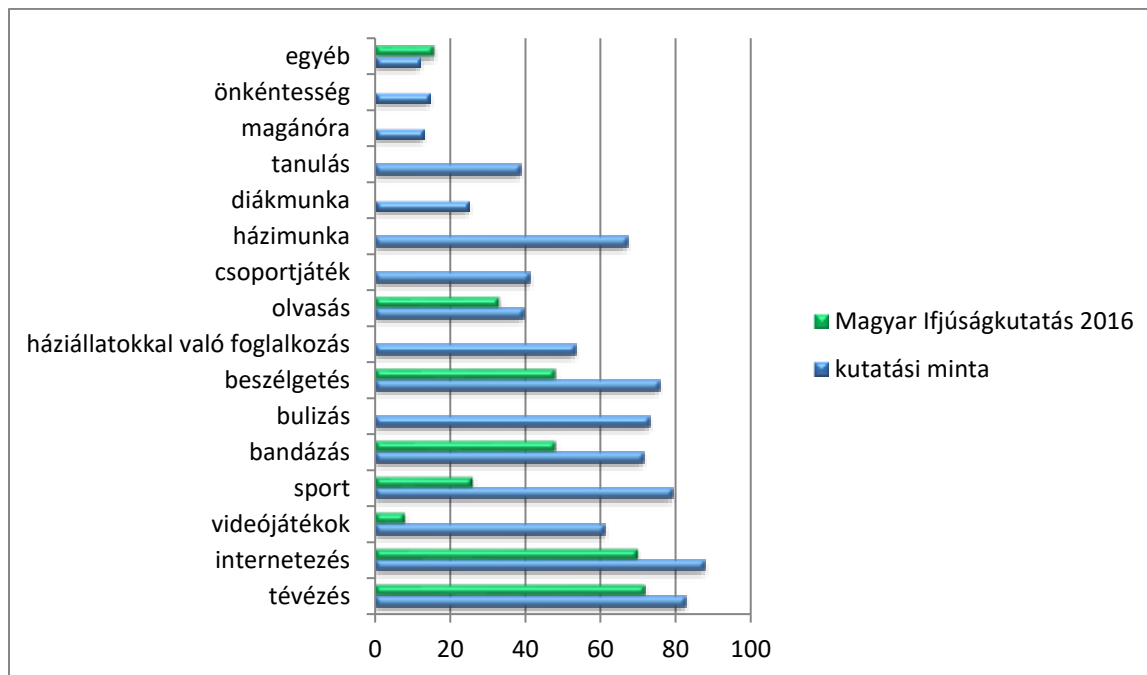

1. ábra: Az egy héten során szabadidős tevékenységekkel töltött átlagos idő

Látható, hogy bizonyos tevékenységeknél a többihez képest magasak az értékek, mint pl. az internetezés, a beszélgetés, de a sport, a bandázás, a tévzés, illetve a bulizás is fontos szerepet töltenek be a szabadidő eltöltésének szempontjából, különösen olyan tevékenységekhez képest, mint az olvasás vagy csoportjátékok (itt kifejezetten offline tevékenységeket kérdeztünk, mint pl. a társasjáték).

A Magyar Ifjúságkutatás 2016 szabadidős tevékenységeit vizsgálva megfigyelhető, hogy a javítóintézeti fiatalok körében a szabadidő sokkal hangsúlyosabb szerepet kap, mint az ifjúságkutatásban szereplő átlagok. Mivel az ifjúságkutatás többnyire más tevékenységeket mért, ezért az összehasonlításhoz szükséges számokat dummy változó létrehozásával képeztük a mintából, azaz megnéztük, a mintánk hány százaléka adott meg bármilyen időmennyiséget egy-egy adott tevékenységhez, majd megkerestük a két kutatásban közös pontokat.

Azokban az esetekben, ahol nem tudtunk közös pontot találni, mint pl. az infokommunikációs eszközök közötti eltérések, ott nem adtunk meg adatot, minden más tevékenységet (pl. kézműveség, túrázás, stb.) az egyéb kategóriába soroltunk, itt a kimaradó tevékenységek százalécai között átlagot vontunk, ez szerepel az alábbi táblázatban is:

2. ábra: Szabadidős tevékenységek népszerűsége a fiatalok körében (%)

A tévzés, az internetezés, a videójátékok, a sport kategóriái mindkét felmérésben léteztek, a beszélgetést a Magyar Ifjúságkutatás egy kategóriában mérte a bandázással, így ugyanúgy 48-48%-os érték szerepel a két értékünk mellett. Az ifjúságkutatás nem mérte a bulizást (illetve olyan szórakozási lehetőségeket mért, amit mi nem), a csoportjátékokat, a háziállatokkal való foglalkozást, a házimunkát, diákmunkát, tanulást, magánórákat, önkéntességet. Az ifjúságkutatás külön mérte a hétköznapi és hétvégén egyes tevékenységekkel töltött időt, az összehasonlításban a hétköznapi során mért számok szerepelnek.

Azokban a kategóriákban, amelyek összehasonlíthatóak, minden esetben több időt töltenek az adott tevékenységgel a javítóintézeti fiatalok. A beszélgetés, bandázás, a tévzés és internetezés mindkét csoport esetében fontos szabadidős tevékenységek, ugyanakkor sporttal, videójátékokkal és beszélgetéssel is sokkal több időt töltenek a javítóintézeti neveltek, míg az olvasás például nagyjából egy szinten van mindkét csoport esetében.

Ennek okai a következők lehetnek:

- 1.) A nem javítóintézeti neveltek szabadidős tevékenységei sokkal diverzebbek, mint javítóintézeti társaiké: emiatt sokkal több tevékenység között oszlik el a szabadidő.
- 2.) Az egyes tevékenységek értelmezési különbségei: míg a kutatás a szabadidős tevékenységeket a kapcsolati háló vonatkozásában is vizsgálta, a Magyar Ifjúságkutatás inkább az egyéni tevékenységekre koncentrált. A sportolás esetében szintén értelmezési különbség lehet, a javítóintézeti fiatalok minden sporttevékenységet ide soroltak, míg az ifjúságkutatásban szereplők közül többen a szervezett sporttevékenységeket, edzéseket is érthették alatta.

Annak ellenére, hogy az ifjúságkutatás nem mért az egyes tevékenységekkel eltöltött időt, és jól látható, hogy a fiatalok esetében a tévzés és internetezés a leggyakoribb szabadidő-eltöltési forma, a javítóintézeti fiatalok szabadidős tevékenységei sokkal korlátozottabbak, mint nem javítóintézeti társaiké. Ez adódhat a lakhely adottságaiból (lásd kistélepusélen élők aránya a mintában), de abból is, hogy ahogy azzal majd a példaképek esetében is foglalkozunk, a javítóintézeti neveltek szinte soha nem éltek az „egyéb” válaszlehetőség kínálta szabadsággal; ha meg is jelölték az egyéb tevékenységeket, indokokat, sosem részletezték, mit értenek alatta.

A szabadidős tevékenységekez tartozó esetleges kapcsolati hálót igyekeztünk a lehető legszélesebb körben lefedni, a kiértékelés alapján dolgozhattunk volna kevesebb kategóriával is, legalábbis a javítóintézeti neveltek körében mindenképpen.

Ami jól látható, hogy a szülők, a testvérek, a barátok és a párkapcsolatok jelentős szerepet töltenek be a fiatalok életében, de megjelennek más rokonok is, a tevékenységek alapján feltételezhetően az unokatestvérek, a kiterjedt család kortárs tagjai. Ami meglepő volt, hogy a gyámokkal és nagyszülőkkel alig végeznek közös tevékenységet a válaszadók, bár előzetes feltételezésünk az volt, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok esetében ők veszik majd át a szülői szerepeket.

Amilyen tevékenységeket mégis együtt töltenek, az inkább televízió nézés és a beszélgetés, ami önmagában még nem jelzésértékű, sőt, a mintában szereplők majdnem tizede nagyszülőjével jár el valamilyen iskolán kívüli foglalkozásra, mégis, a közös tevékenységek aránya a várakozásokhoz képest sokkal alacsonyabb volt.

Érdeemes még szót ejteni a beszélgetésről. Míg a Magyar Ifjúságkutatás a beszélgetést egy kategóriaként kezelte a bandázással, mi direkt a családi, rokoni kapcsolatok mérése érdekében külön bontottuk a kettőt. Ettől függetlenül sokan először nem tudták elválasztani a bandázást és a beszélgetést, többen pedig úgy értelmezték, mint beszédet valaki máshoz, a kérdezőbiztosoknak így sok esetben fel kellett hívniuk a figyelmet, hogy beszélgetés alatt itt elmélyült, bizalmas társalgást értünk.

	Szülő	Gyám	Testvér	Nagyszülő	Barát	Osztálytárs	Pár	Más rokon	Online ismerős	Más ismerős	Háziállat	Egyedül
Tv	56	1,7	57,8	13,8	37,9	10,3	39,7	17,2	2,6	7,8	2,6	39,7
Internet	26,6	5,2	43,1	8,6	50	24,1	37,1	25,9	27,6	23,3	0	46,6
Videójáték	6	0,9	25,9	1,7	34,5	12,1	10,3	6	8,6	6,9	0	25,9
Sport	6	0,9	30,2	0,9	58,6	12,1	9,5	12,1	0,9	10,3	2,6	25
Bandázás	3,4	1,7	26,7	0	69	13,8	14,7	11,2	4,3	14,7	1,7	6,9
Buli	17,2	0	38,8	2,6	69	18,1	29,3	20,7	6	20,7	0	7,8
Beszélgetés	59,5	12,9	51,7	22,4	53,4	30,2	34,5	27,6	18,1	24,1	3,4	7,8
Háziállatokkl foglalkozás	12,1	1,7	19,8	3,4	10,3	2,6	8,6	2,6	0,9	2,6	13,8	23,3
Olvasás	5,2	1,7	8,6	2,6	4,3	6	4,3	4,3	2,6	3,4	0	23,3
Csoportjáték	17,2	2,6	25	0,9	24,1	11,2	6,9	4,3	2,6	4,3	0	10,3
Házimunka	31,9	2,6	28,4	3,4	11,2	3,4	7,8	4,3	1,7	2,6	0,9	34,5
Diákmunka	1,7	0	8,6	1,7	10,3	5,2	2,6	2,6	0	1,7	0	12,9
Tanulás	12,1	2,6	12,1	0	6	7,8	3,4	1,7	0,9	2,7	0,9	20,7
Magánóra	1,7	0,4	0,9	0	1,7	1,7	1,7	0,9	0	0	0	6,9

Önkéntes- ség	4,3	0	5,2	2,6	6,9	4,3	3,4	3,4	0,9	2,6	0,9	10,3
Egyéb	0	0	0	0	1,7	0	0,9	0	0	0	0	6

3. ábra: Kikkel végzed a következő tevékenységeket? (%)

Megpróbáltuk azt is pontosítani, hogy iskolán kívül járnak-e a megkérdezettek valamilyen csoportba, mint például valamilyen szakkör, hobbikör vagy egyházi csoport. A minta 64,7%-a jár valamilyen csoportba (75 fő), ebből 39 focizni, 7 ökölvívásra jár. 3 fő említett konditermet, 2 birkózást, de megjelentek más sportok is, mint az atlétika és küzdősport. Egyházi csoportba 3 fő jár.

A foglalkozásokra 23,3% egyedül jár, 6,9% szülővel, 9,5% nagyszülővel, 19% testvérrel, barátaival 51,7%, 18,1% a párjával, 9,5% pedig valamilyen egyéb ismerőst jelölt meg kísérőként.

Végül azt próbáltuk meg felmérni, hogy a szabadidős foglalkozások során jelölt kapcsolati háló egyébként mennyire erős, kire tudnak támaszkodni, ehhez azt kértük, hogy a felsorolt listából válasszák ki azokat, akiben bíznak, majd tegyék őket bizalmi sorrendbe úgy, hogy az 1. azt a személyt jelöli, akiben legjobban megbíznak. Mivel az első lekérdezések során sokan nem tudtak vagy nem akartak sorrendet felállítani, ezért a későbbiekben felajánlottuk, hogy elég csak jelölni azokat, akiben megbíznak.

Nem meglepő módon az anyákat 45,7% jelölte első helyen, további 21,6% sorrend nélkül, mint bizalmi kapcsolatot. Második helyen 12,9% írta, míg harmadikon már csak 5,2%. 13,8% nem jelölte meg, mint bizalmi kapcsolat.

Az apák esetében 12,1% első helyen írta a bizalmi sorrendben, míg 30,2% a második helyre sorolta. Harmadik helyen 7,8% említette, míg sorrend nélkül 19% jelölte meg. 25,9% nem jelölte meg bizalmasként.

A gyámokkal kapcsolatban hasonló volt a helyzet, mint a szabadidős tevékenységek esetében: 70,7% nem jelölte meg bizalmasként, 2-3. helyen is csak 1-1 fő sorolta. 7 fő (6%) jelölte meg sorrend nélkül, 5,2% pedig a 11. helyen említette csak a 13-ból.

A nagyszülők esetében 54,3% nem jelölte meg egyáltalán bizalmasként, első és második helyen 2-2 fő sorolta, 13,1% sorrend nélkül említette, 12,1% pedig a 4. helyre helyezte.

A testvérek már fontosabb szerepet töltenek be, 30,2%-nak ők a 3. helyen szereplő bizalmasok, 23,3% sorrend nélkül jelölte meg őket. További 14,7%-nak a második bizalmasa, 4,3%-nak az első legfontosabb kapcsolata.

A barátokkal kapcsolatban érdekes adatok keletkeztek. Ahhoz képest, hogy leggyakrabban velük töltik a megkérdezettek a szabadidejüket, 34,5% nem jelölt bizalmi kapcsolatot barátokkal, 13,8% nem rangsorolta őket, 13,8%, illetve 12,1% esetében az 5-6. helyen állnak a bizalmi skálán.

Ahogy az várható volt, az online ismerősöket, akiket feltételezéseink szerint online játékok, közösségi médiahasználat során ismerhettek meg, a csoport jelentős része nem sorolta bizalmasai közé, 69,8% nem említette, és mindössze 6-6 fő sorolta közvetlenül a barátok mögé 7-8. helyre. Hasonló tendencia volt megfigyelhető a háziállatok esetében. 62,9% nem említett bizalmi kapcsolatot kedvencével (de többen jelölték meg, mint az online ismerőst), 6% a 8., 5,2-5,2% a 7. és 9. helyre tette. Sorrendiség nélkül 9,5% említette.

Az osztálytársakat szintén 62,9% nem jelölte meg bizalmasként, aki igen, leginkább a 7-9. hely közé sorolta (7,8 – 6,9%). Sorrend nélkül 6 fő (5,2%) jelölte meg őket.

A párjukkal szemben már bizakodóbbak, 16,4% sorolta a 4. helyre, sorrend nélkül 12,9% jelölte meg. 15,5% számára az első 3 hely valamelyikén helyezkedik el, tehát párjuk az egyik legfőbb bizalmasuk.

Más rokonokat 49,1% nem jelölt meg bizalmasként, 12,9% az 5. helyen, 13,8% pedig sorrend nélkül sorolta őket. Egyéb ismerősöket 68,1% nem jelölt meg, 6,9% sorrend nélkül, 5,2% a 10. helyen említette őket.

A kapcsolati listába beemeltük a tanárokat, nevelőket is, hátha a javítóintézeti fiatalok életében fontos szerepet játszanak, de 68,1% nem jelölt meg tanárt, mint bizalmast, 6,9% sorrend nélkül említette őket, 5,2% a 10., 4,3% a 11-12. helyen, és 2,6% a 13. helyen jelölte meg őket.

A mintában 6 fő nem jelölt meg semmilyen bizalmi kapcsolatot. A kapott eredmények mindenképp felvetnek kérdéseket és érdemes a jövőben interjúkkal elmélyíteni az itt feltárt kapcsolatokat. A kérdőív összeállításakor például azért használtuk közel ugyanazt a kapcsolati listát, hogy kimutatható legyen az együtt töltött idő és a közös tevékenységek fontossága az erős kötelékekben. Kérdéses volt, hogy a háziállatok benne maradjanak-e a listában, végül az egyszerűség kedvéért,

illetve a háziállatok mentális és pszichés állapotra gyakorolt pozitív hatásai miatt a listában maradtak.

A mintán belül durván 25% jelölt meg háziállatával valamilyen bizalmi kapcsolatot, ennek okáról interjúkkal érdemes tovább vizsgálódni, különösen abban a tekintetben, hogy a bizalom természete ilyenkor arra irányul-e, hogy bíznak abban, hogy pl. kedvencük nem bántja őket, vagy arra, hogy pl. egy kutya mindent meghallgat, és nem ítélkezik.

A bizalmi kapcsolataik sorrendiségben követik a legutóbbi Magyar Ifjúságkutatásban mértéket, de az arányok kissé eltolódtak. Míg a kortárs csoport 70%-a bízik meg teljes mértékben a családtagjaiban, az ismerősökben már csak 28%.⁶ Ugyan az ifjúságkutatás nem bontja tovább sem a családtagokat, sem az ismerettségi kört, ha átlagokat nézünk, jól látható, hogy a család mindkét csoport esetében az első helyen van, de a barátokkal és más ismerősökkel szemben már sokkal bizalmatlanabbak, amely különösen a javítóintézeti fiatalok esetében ellentmondásos, hiszen náluk kimutatható, hogy rengeteg tevékenységet végeznek velük.

A baráti kapcsolatokat érintő ellentmondások a jövőképpel kapcsolatos blokkban is megjelentek, ahol részletesebben kitérünk majd a barátokkal szembeni elégedetlenségre.

A bizalmi kapcsolatok eltolódnak az eggyel idősebb generáció kapcsolati hálójához képest is. Egy bentlakásos terápiás intézményben végzett, 23-43 éves, szerhasználatból felépülni vágyó kliensek között végzett mélyinterjú kutatás azt mutatta ki, hogy a családtagoknak kiemelt szerepe van az életútra való visszaemlékezés során, az anyák említése a leggyakoribb, míg ebben a mintában a barátok megelőzték az apákat is.⁷ A nagyszülők (különösen a nagymamák) itt is fontosak, ellentétben például a javítóintézeti fiatalokkal, akik negyede leginkább tévézik vagy beszélget nagy szüleivel, de több mint felük nem tartja bizalmasának.

A mélyinterjú kutatásban a partnerrel kapcsolatban viszont sokkal bizalmatlanabbak az alanyok, mint a javítóintézeti fiatalok: míg utóbbiak gyakran bizalmasként jelölték meg párjukat és számos tevékenységet is együtt végeztek velük, addig a naplóelemzésekből az derült ki, hogy a rehabra

⁶ Magyar Ifjúságkutatás 2016. 73. old.

⁷ B. Erdős Márta – Kelemen Gábor – Rozgonyi Róbert – Kárpáti Tamás – Borda Viktória – Vojtek Éva: Az új pszichoaktív szerhasználat kérdése kapcsolathálózati megközelítésben in. Szociális Szemle 10. évf. 1. szám, 2017, 50-51. old.

került fiatal felnőttek és felnőttek sokkal negatívabb tapasztalatokról számoltak be, nem érzik magukat vonzóknak és szerethetőnek, kapcsolataik felszínesek.⁸

Szerhasználat a javítóintézeti fiatalok körében

A kérdőíven belül a másik nagyobb blokk a fiatalok szerhasználati szokásait mérte fel. Az adatfelvétel során a kérdezőbiztosoknak ellentmondásos benyomásai voltak: alacsony volt a válaszadási hajlandóság, látszólag véletlenszerűen jelölték meg válaszokat, illetve sok esetben megjegyezték, hogy egyáltalán nem fogyasztottak drogot korábban (olyan is, akiről biztosan tudtuk, hogy már kábítószereszt). Volt olyan is, aki minél magasabb értékeket próbált meg bejelölni a keménydrogok esetében, elsősorban azért, hogy kivívja a csoporttársai elismerését (bizonyos csoportokban az volt a tapasztalat, hogy a szerhasználat érték, minél több és keményebb drogot fogyaszt valaki, annál nagyobb tisztelet övezi).

Hiába emeltük ki többször az anonimitást, nehéz volt elérni, hogy őszintén válaszoljanak; annak ellenére, hogy ez minden szerhasználati kutatás esetében nehézség, a kutatás elején még bizakodva vártuk az eredményeket, hiszen sok más esetben a javítóintézeti fiatalok teljes nyíltsággal beszéltek már droggal kapcsolatos élményeikről.

Az adatok feldolgozása során emellett valóban látható volt, hogy sok kábítószer-típus esetében nagyon alacsony volt a válaszadási hajlandóság, de ezt több más indokkal is magyarázni lehetett. Az alapvetően alacsony jövedelmi helyzetben lévő fiatalok jelentős része például eleve nem juthat olyan keménydrogokhoz, amelyek grammonkénti ára legalább 3-4.000 (heroin), vagy akár 15.000 Ft (kokain) is lehet. A metadon, morfium is szinte ismeretlen számukra, ahogy a krokodil vagy a felsoroláson kívül eső szerek is nagyrészt elkerülték őket. A krokodilt (dezomorfin) a próbakérdés során javasolták, hogy vegyük fel a listába, végül 9 fő jelölt be valamilyen használati gyakoriságot.

Az alacsony válaszadási hajlandóság oka több tényezőre vezethető vissza. A javítóintézetben dolgozó szakemberek is megerősítették, hogy tapasztalataik szerint az intézetbe került fiatalok arra a kérdésre, kerültek-e már kapcsolatba droggal, igyekeznek olyan választ adni, amit szerintük a

⁸ Uo. 54. old.

velük szemben ülő szakember hallani szeretett volna, illetve számos esetben nincsenek tisztában azzal, hogy amit fogyasztanak, drognak számít-e vagy sem. A Debreceni Javítóintézetben például senki sincs jelenleg, aki közvetlenül drogfogyasztás miatt lenne a neveltek között, de több olyan eset is van, amikor valamilyen drog hatására követték el azokat a bűncselekményeket, amely miatt intézeti neveltté váltak.

Ebből fakadóan a másik kezdeti probléma, amiről döntést kellett hoznunk, a kapott válaszok kódolása volt. Több fiatalnál előfordult, hogy megjelölte a „már kipróbáltam” választ, majd mellé a fogyasztás gyakoriságát, itt utóbbit vettük figyelembe. Azokban az esetekben, ahol több gyakorisággal kapcsolatos választ is megjelöltek, inkább a felülmérés mellett döntöttünk, azaz a magasabb szintű gyakoriságot jelöltük meg, leginkább abból a megfontolásból, hogy azokat a szereket, melyeket ők „menőnek” tartanak, különösen fontosként kell kezelni a prevenció programok tervezése során.

Ennek figyelembevételével kell értelmezni az alábbi táblázatot, ahol azt jelöltük meg, hogy az egyes szereket milyen gyakorisággal fogyasztották a válaszadók javítóintézetbe kerülésük előtt. A számok esetszámokat jeleznek, azaz pl. a heroint 4 fő már kipróbálta, 5 fő naponta többször is fogyasztotta, és így tovább.

	Heroin	Morfium	Metadon	LS D	JWH	Kanna bisz	Kokain	Speed	Ecstasy	Herbál	Kristál	Krokodil	Varrásgomba	Bélyeg	Altató	Egyéb
Már kipróbálta	4	3	2	9	14	8	5	11	6	10	17	1	7	7	14	3
Naponta többször	5	3	2	7	9	15	4	11	1	22	16	2	1	4	11	3
Naponta egyszer	2	1	0	0	1	2	1	0	1	3	0	0	0	0	2	1
Hente	0	0	0	2	0	4	5	11	8	8	10	1	2	2	4	0

Havonta	0	0	0	2	0	3	3	2	5	3	4	0	1	2	1	0
Ritkábban	6	4	7	10	4	12	10	13	10	10	8	3	5	7	6	0
Nincs válasz	99	103	105	83	81	70	86	66	79	58	59	107	97	92	76	105

4. ábra: A kérdőívben szereplő egyes drogok fogyasztási gyakorisága, esetszámokkal jelölve

Mivel szerettük volna elkerülni, hogy a megkérdezettek elutasítsák a válaszadást, nem szerepel a „soha” mint válaszopció, azt reméltük, hogy a kérdezettek egy része ezzel kényszerrel fog érezni arra, hogy válaszoljon a kérdésre. Emiatt azok az esetek, ahol nem kaptunk választ az adott szer használatával kapcsolatban, értelmezhető úgy is, hogy ezt a szert sohasem használta a megkérdezett.

A mintában 25 fő szerepel, aki egyik szer használatával kapcsolatban sem adott választ, ez értelmezhető úgy, hogy a 116 megkérdezettből 25 fő nem került kapcsolatba drogokkal, illetve úgy is, hogy a 25 főből biztosan van olyan, aki ugyan fogyasztott már drogot, de nem akarta ezt bevallani.

Ha az egyik szert sem választókat nézzük a mintán belül, a 25 fő a teljes minta 21,5%-át teszi ki, azaz a javítóintézeti fiatalok között kiemelkedően magas a szerhasználók aránya a teljes lakossághoz képest.

Ha az ESPAD-kutatásokat vesszük alapul, 2015-ben a fiatalok 18%-a használt már valamilyen kábítószer⁹, de a 2017-es és 2019-es felmérések bizonyos tekintetben csökkenő tendenciákat mutattak.

	Fiatalok szerhasználata (%)		
	2015	2017	2019
Kannabisz	16	13	13
Ecstasy	2	2	2
Kokain	2	2	2
Cigaretta	55	47	n.a
Alkohol	55,2	38	n.a

⁹ ESPAD 2015 http://www.espad.org/sites/espad.org/files/ESPAD_report_2015.pdf 39. old. Letöltés ideje: 2020. január 3. 19:54

5. ábra: Fiatalok szerhasználatának alakulása az ESPAD-felmérések alapján

A kutatás során igyekeztünk a lehető legjobban szétbontani az egyes drogfajtákat, különösen azért, mert sokan nem voltak azzal tisztában, az általuk fogyasztott szer melyik kategóriába tartozik, hogyan és miből készül, sőt, a kannabisz – herbál – biofű fogalmai is sokszor keveredtek, vagy teljesen mást értettek alatta (pl. marihuánának gondoltak minden, bódulatra alkalmas szerben áztatott dolgot, amit el lehetett szívni, így, ha sarkosan akarunk fogalmazni, a patkányméregbe áztatott gallytörmelék is).

A leginkább megjelölt szerek a következők voltak a javítóintézeti fiatalok esetében:

	Jelölte (fő)	Mintán belüli arány (%)
Herbál	58	50
Kristály	57	49
Speed	50	43
Kannabisz	46	39
Altató	40	34
Ecstasy	37	32
JWH	35	30
LSD	33	28
Kokain	30	26
Bélyeg	24	21
Varázsgomba	19	16
Heroin	17	14
Morfium	13	11
Metadon	11	9
Egyéb	11	9
Krokodil	9	8

6. ábra: A javítóintézeti fiatalok által fogyasztott szerek

Összehasonlításképpen, a fiatalok körében végzett más kutatások nem a herbált, hanem a kannabiszt jelölik meg a leggyakrabban fogyasztottként (pl. ESPAD-felmérések), de ezek aránya az iskolások körében is 13-16% között alakult, míg a javítóintézeti mintában ez az arány 39%.

A 2004-2006 közötti időszakban erős szerhasználati csökkenés indult meg (a kannabisz és amfetaminszármazékok még mindig a legnépszerűbbek között voltak),¹⁰ de a 2010-es években megjelenő, új pszichoaktív szerek olcsóságuk és elérhetőségük miatt ismét fellendülés volt érzékelhető a szerhasználók számában. Mindemellett az első szerhasználat életkora is alacsonyabbá vált, egyes felmérések szerint a magyar fiatalok 20%-a próbált már ki valamilyen illegális szert.¹¹

Kiemelendő, hogy a javítóintézeti neveltek fogyasztási szokásai akkor is magasabbak a középiskolások szerhasználati arányainál, ha figyelembe vesszük a kódolás során felmerülő felülmérést, vagy azt, hogy a fiatalok előszeretettel választottak lehetetlen fogyasztási szokásokat (pl. naponta többször fogyaszt heroinot, kokaint és LSD-t is). Horváth és Molnár felmérése alapján a középiskolások 21,8%-a próbált már ki valamilyen kannabisz-származékot élete során,¹² a javítóintézeti neveltek körében ez az arány 39%. Ugyanezen felmérés alapján új pszichoaktív szert a középiskolások 10%-a próbált már ki, a javítóintézeti neveltek körében ellenben az egyik leggyakoribb szerek közé tartoznak.

2019-ben a pomázi középiskolások 44,5%-a próbált már ki valamilyen illegális kábítószer, míg 11,5% vallott gyógyszerabúzusról.¹³ Az altatóval való visszaélés a javítóintézeti csoport körében 34%. Az egri 8-10. évfolyamos iskolások körében végzett felmérés is hasonló arányokról számol be:

“Az egri 8-10. évfolyamos diákok közül minden harmadik - negyedik fogyasztott már életében valamilyen visszaélésre alkalmas szert. Azok aránya, akik csak visszaélésszerű gyógyszerhasználatot próbáltak 9,2%. A válaszolók egyötöde, 20,7% fogyasztott már életében valamilyen szert, biztosan droghasználati céllal, s öt használóból három az előző évben, míg minden harmadik-negyedik a kérdést megelőző hónapban is használt drogot. A valaha valamilyen szert biztosan droghasználati céllal fogyasztók több mint egyharmada (a teljes minta 7%-a) életében mindössze

¹⁰ Barabásné Kárpáti Dóra Szocializáció és drogfogyasztás Szocializációs rizikótényezők vizsgálata kezelésben részesült drogfogyasztó fiatalok körében 45-46. old. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/547/1/karpati_dora.pdf Letöltés ideje: 2019. október 3. 07:11

¹¹ Horváth Veronika – Molnár Dániel: Pszichoaktív szerhasználat kelet-baranyai általános-és középiskolások körében in. Szociális Szemle 10. évf. 1. sz. 2017, 5. old.

¹² Uo. 32. old.

¹³ Óváryné Herpai Dóra: SZERHASZNÁLATI SZOKÁSOK, RIZIKÓ –ÉS VÉDŐFAKTOROK A POMÁZI ISKOLÁSOK KÖRÉBEN, 2019 http://www.pomaz.hu/container/static_pages_downloads/1557414206_2_napirend_pomazi_kef_kutatasi_beszamolo.pdf 18. old.

1-2 alkalommal használt bármilyen drogot, míg másik egyharmaduk pedig, ennél többször, de kevesebb, mint 10 alkalommal. Mindazonáltal, a fogyasztók további egyharmada már életében legalább tízszer, s több mint tíz százalékuk (minden negyvenedik válaszoló) pedig már több mint negyvenszer használta a tiltott vagy legális drogok valamelyikét, biztosan droghasználati céllal. A valaha valamilyen szert biztosan droghasználati céllal fogyasztók négyötöde használt már marihuánát vagy hasist eddigi élete során. A következő legtöbbször által használt szerek az inhalánsok, az ezt követő szercsoportot pedig az ún. diszkó-drogok (amfetamin, ecstasy) képezik.”¹⁴

Megfigyelhető továbbá, hogy bizonyos szerek között vannak együttjárások, azaz egy bizonyos szert használó fogyasztók között valószínűsíthető, hogy egy adott másikat is fogyaszt. Ilyen együttjárás figyelhető meg többek között a morfium és a metadon (Pearson korreláció 0.698, sig. 0.000) és a varázsgomba – bélyeg kapcsolatában (Pearson 0.603, sig. 0.000). Ezek kimondottan erős kapcsolatok, és elképzelhető, hogy a kicsi elemszám erősítette ezt meg, ugyanakkor a mintán belül mindenképp érdekes, hogy a javítóintézeti fiatalok esetében ezen szerek között fogyasztói összefüggés fedezhető fel.

Valószínűsíthető tendencia figyelhető meg az alábbi szerek kapcsolatában:

- morfium-heroin (Pearson 0.532)
- morfium-krokodil (Pearson 0.536)
- metadon-heroin (Pearson 0.534)
- metadon-krokodil (Pearson 0.544)
- kannabisz-ecstasy (Pearson 0.562)
- ecstasy-speed (Pearson 0.548)
- ecstasy-varázsgomba (Pearson 0.523)
- krokodil-bélyeg (Pearson 0.522)
- bélyeg-kristály (Pearson 0.507)

¹⁴ Paksi Borbála – Elekes Zsuzsanna: Az egri 8-10.évfolyamos diákok alcohol- és drogfogyasztása, valamint dohányzása https://eger.hu/public/uploads/Egri_Diakok_Alkohol_Es_Drogfogyasztasa_Valamint_Dohanyzasa_514369ade9e35.pdf 52. old. Letöltés ideje: 2019. november 3. 09:57

Arra a kérdésre, hogy a fogyasztott szerek mellé szednek-e valamilyen gyorsítót, a válaszadók 20%-a nem adott választ, 31% nemleges választ adott, míg 37% saját bevallása szerint fogyaszt valamilyen gyorsítót a szerhasználat közben.

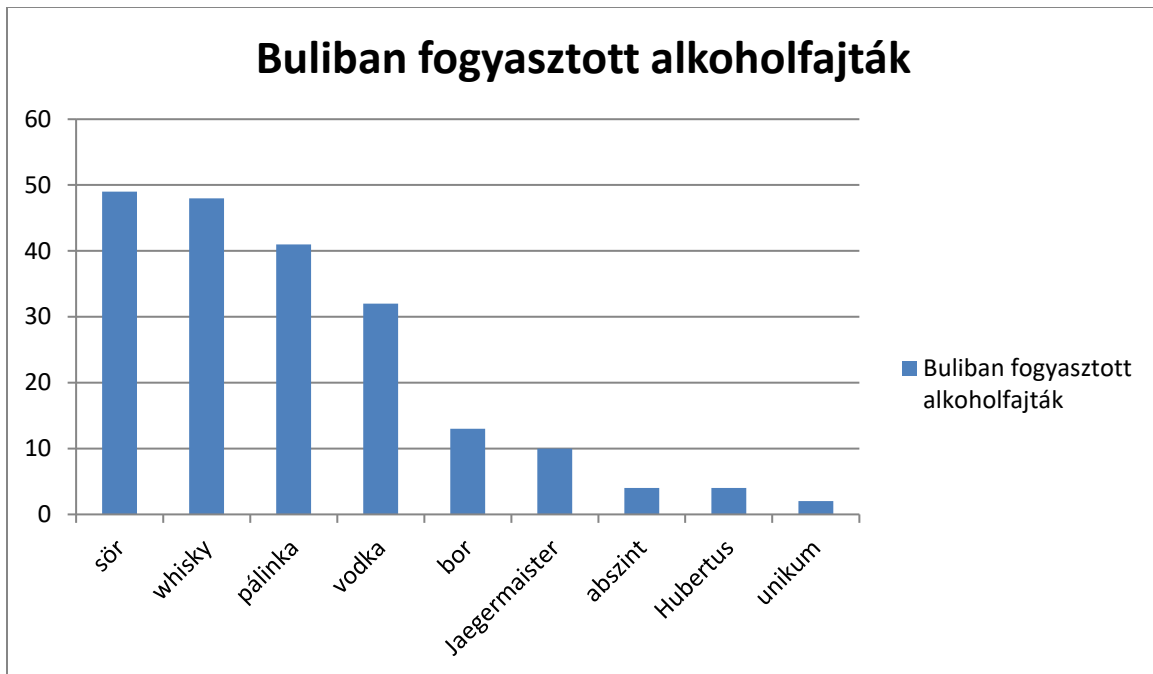
Az alkoholfogyasztás esetében a leginkább a tömény italokat fogyasztják, a legkevésbé a cidert. Mindössze a minta 6%-a nem jelölt meg egy alkoholtípust sem, ez ugyanúgy, mint a szerhasználatnál, értelmezhető válaszmegtagadásként, de úgy is, hogy a minta 6%-a egyáltalán nem fogyaszt alkoholt.

A kapott válaszok alapján súlyos problémát jelent a napi szintű alkoholfogyasztás a kinti életben: sört a válaszadók 6,9%-a fogyaszt naponta többször, 11,2% napi szinten; bort naponta többször 2,6%, napi egyszer 6%; töményitalt naponta többször 5,2%, naponta 12,1%; koktélt 1,7% naponta többször, 8,6% naponta. Vodka 4,3% fogyaszt naponta többször, 1,7% naponta, cidert fogyaszt naponta többször 2,6% és 0,9% napi gyakorisággal. Az alkoholos üdítők és a koktél között lehetnek átfedések, itt felmerültek értelmezési problémák (pl. az üdítővel kevert alkohol melyik kategóriába esik), ezeket napi szinten a minta 12,9%-a, naponta többször 12,1% fogyasztja.

Az egyes alkoholfajták fogyasztási gyakoriságát tekintve, a sört leginkább hetente (16,4%), bort havi egynél ritkábban (19%), tömény italokat hetente (20,7%), koktélok hetente vagy ritkábban (11,2% mindkét esetben, de a 42,2% nem adott választ), vodka hetente (18,1%), alkoholos üdítőt naponta egyszer fogyasztanak (12,9%, de a minta 44%-a nem adott választ).

Arra a kérdésre, hogy a tömény italokat fogyasztók konkrétan milyen italokat fogyasztanak, 42 esetben válaszolták a pálinkát, 24 esetben a whiskyt, 23 esetben a vodka; nagyobb lemaradással 7 esetben válaszolták a Hubertust, 6 esetben a Jaegermaistert és 3 esetben az abszintot. A kérdést a Nagykanizsai Javítóintézetben nem tettük fel, az egyes kategóriák összevonásakor lett összesített csoport a tömény italoké. Így a számokat 76 főhöz viszonyítva kell értelmezni.

Arra a kérdésre, hogy mi a három leggyakrabban fogyasztott alkohol, a leggyakrabban a sört, a whiskyt és a pálinkát válaszolták, de nagy arányban volt említve a vodka is. Nagyobb lemaradással követte a sorban a bor, a Jaegermaister, majd ismét nagyobb lemaradással az abszint, a Hubertus és az Unikum.

7. ábra: Az egy buli alkalmával leggyakrabban fogyasztott italfajták

Azt is megkérdeztük, egy-egy buli során milyen gyorsan fogyasztják el azt az alkoholmennyiséget – utalva ezzel a rohamivásra - amelyet végül megisznak, illetve mennyire rúgnak be a fiatalok. A fogyasztás gyorsaságát csak a DJI-ben kérdeztük meg, az NKJI csoportjaiban az elfogyasztott mennyiségre voltunk kíváncsiak, itt viszont teljesen ellentmondásos és irreális válaszok születtek, így végül ezeket figyelmen kívül hagytuk.

A 76 debreceni válaszadó esetében 16,4% fél órán belül issza meg a buli során fogyasztott alkoholmennyiséget, 14,7% 30-60 perc alatt, 11,2% 1-2 órán belül, 7,9% 2-3 óra alatt, míg 17,1% ennél több időre osztja be az alkoholt.

A berúgás mértékének megválaszolásakor 29,3% kicsit szédül, 22,4%-nek kissé jobb kedve lesz, 15,5% - 15,5% erősen szédül, nehezen áll a lábán vagy fel se tud kelni a buli végén (ez a minta összesen 31%-a), míg 10,3% józan marad. A berúgás mértéke nem áll összhangban a Magyar Ifjúságkutatás eredményeivel, hiszen attól függetlenül, hogy veszélyeztetett csoportról van szó, a megkérdezettek tizede saját bevallása szerint józan marad, (az alkoholfogyasztási helyek kérdésében volt egy soha nem iszom alkoholt opció, ezt ott 3,4% jelölte meg) vagy nem is fogyaszt alkoholt, kismértékben pedig 51,7% rúg be. A harmadik blokk elemzésénél rámutatunk majd a

nagyobb súlyosságú berúgás esetleges összefüggéseire, itt most a számadatok alapján kijelenthetjük, hogy a javítóintézeti fiatalok nagyobb arányban fogyasztanak alkoholt, mint az átlag.

A pomázi iskolások körében végzett felmérés szerint az iskolások körülbelül 47%-a fogyasztott már életében alkoholt, de 12. évfolyamon ez az arány 90%.¹⁵ A Paksi-Elekes-féle egri felmérésben a 8-10. osztályosok 64,3%-a részegedett már le valaha élete során, az elmúlt hónapban 3-szor le-részegedők aránya 12% volt.¹⁶

Arra a kérdésre, hol fogyasztottak alkoholt a legutóbbi buli alkalmával, az otthont jelölte 30,2%, más lakását 15,5%, közterületet 12,9%, kocsmát 12,9%, szórakozóhelyet 45,7%, éttermet 1,7%, egyéb helyet 2,7%. Habár a kérdésen belül több választ is megjelölhettek, jellemzően csak egyet választottak a felsorolt lehetőségek közül.

Az otthon történő alkoholfogyasztást a kérdőíven belül nem részleteztük, de mindenképp említésre méltó, hogy a szórakozóhelyek után ez a második leggyakoribb eset. Ugyan a kérdés konkrétan bulira kérdezett rá, és nem az otthoni általános alkoholfogyasztásra, a szabadidő-eltöltési szokásoknál elsöre furcsának tűnő szülőkkel bulizás itt nyerhet értelmet házibulik, családi összejvetelek formájában.

Rákérdeztünk a dohányzási szokásokra is: a javítóintézeti fiatalok 74,1% dohányzik, ebből 72,4% naponta több szálat is elszív cigaretta formájában a kinti életben. Más dohánytípusokat nem igazán használnak, a vape szinte teljesen ismeretlen számukra, sodort cigarettát naponta többször szív 30,2%, de többen ezt is a cigaretta kategóriába sorolták. Alkalmanként szívnak vízpipát, 13,8% jelölte, hogy havi egynél ritkábban használ shisha dohányt.

Dohányzási szokásaik általánosságban nem különbözik pl. a Paksi – Elekes által végzett felmérés arányaival, ahol az iskolások 74%-a dohányzott már élete során, ugyanakkor az egri fiataloknak a mérés időszakában mindössze 36,6%-a volt napi szintű dohányzó.¹⁷

A szerhasználati blokkon belül az energiatartalmú ital-fogyasztást is igyekeztünk felmérni. A megkérdezettek 24,1%-a már fogyasztott valaha energiatartalmú italt, további 35,3% naponta többször, 10,3% napi egyszer iszik. 20,7% nem adott választ, ez szintén jelentheti, hogy nem fogyasztók, de azt is, hogy

¹⁵ Óváryné 17-18. old.

¹⁶ Paksi-Elekes 41. old.

¹⁷ Uo. 43. old.

egyszerűen csak nem válaszoltak a kérdésre. Az energiákkal az alkoholfogyasztási szokások között is megjelenik, volt, aki a leggyakrabban energiákkal kevert whisky-t fogyasztott szívesen egy-egy buli alkalmával.

Más, fiatalok körében végzett kutatás alapján (igaz, ez 2016-ban történt) a megkérdezett fiatalok 46,2% nem fogyaszt energiákkal,¹⁸ tehát a javítóintézeti neveltek ebben az esetben is nagyobb mennyiséget fogyasztanak, mint a kortárs csoport átlaga.

A statisztikai adatok kinyerése mellett arra is törekedtünk, hogy megismerjük, miért fogyasztanak ezek a fiatalok kábítószer, miért isznak alkoholt, illetve energiáikat. Az alkoholfogyasztásnál a legtöbbször azt jelölték meg, hogy ilyenkor jól szórakoznak (45,7%) és elfelejtik a gondjaikat (41,4%). Ellazul és feloldódik 38,8%, boldognak 25, vidámnak 23,3% érzi magát; míg nyitottabbá 18,1% válik alkohol hatására, 19,8% pedig bátrabbnak érzi magát. 12 fő ennél a kérdésnél nem jelölt meg választ, ez a minta 10,3%-a (tehát jóval több, mint ahányan a soha nem iszom alkoholt választ jelölték meg korábban).

Az alkohol szórakozási, ellazulási célból történő használatát Paksi és Elekes is megerősíti, az ő mintájukban 65,5% gondolta, hogy alkoholfogyasztás esetén jól szórakozna, 61,3% feloldódna, 46,9% érezné magát boldognak, 54,2% lenne barátságosabb és 40,5% lenne képes elfelejteni a gondjait.¹⁹ Ebben az esetben tehát szintén dominál a szórakozás, és bár a bánat, gondok elfelejtése hasonló arányú a javítóintézeti neveltek eredményeihez képest, utóbbi csoport esetében a többi tényező a nem javítóintézeti neveltekhez képest alacsonyabb, az ő esetükben a bánat elfelejtése kiemelt helyen szerepel.

Arra a kérdésre, miért fordul valaki a szerhasználat felé, 30 fő nem adott választ (ez a kérdezettek 25,8%-a). 38,8% ellazul, feloldódik a szerhasználat során, 21,6% boldognak érzi magát, 25,9% vidám lesz, 31,9% elfelejti a gondjait. Mindössze 12,1% jelölte, hogy nyitottabbá válik, 37,1% pedig jól szórakozik a szerhasználat során. 12,9% jelölte, hogy a drog hatására bátrabbá válik.

Habár az általunk vizsgált kutatások a szerhasználat mögötti motivációt a környezet szempontjából ragadta meg, jól megfigyelhető, hogy a szerhasználatra hatással vannak a társas kapcsolatok (a

¹⁸ Horváth Veronika – Molnár Dániel: Pszichoaktív szerhasználat kelet-baranyai általános-és középiskolások körében in. Szociális Szemle 10. évf. 1. sz. 35. old.

¹⁹ Paksi – Elekes 42. old.

szabadidejükben visszahúzódók kevésbé érintettek szerhasználatban),²⁰ a pomázi kutatásban pedig veszélyeztetett csoportnak számítottak a sérült családszerkezetben élők, az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei, a vallásgyakorló hitélet nélküli fiatalok, a legfontosabb befolyásoló faktor viszont a napi több mint 2 órát meghaladó képernyőhasználat jelentette.²¹

Az energiatalok esetében 11 fő nem jelölte meg egyik lehetőséget sem (0,09%), 20,7% kimerültség ellen fogyasztja, 72,4% szerint egyszerűen szereti az ízét, 13,8% esetében a környezetében élők is fogyasztják, ez van rá is hatással, 8,6% jelölte azt, hogy elérhetőbb, mint egy kávé, 15,5% pedig kávé helyett fogyasztja.

²⁰ <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/kabitoszer-fogyasztas> Letöltés ideje: 2020. március 2. 10:10

²¹ Óváryné 30. old.

A szerhasználatot befolyásoló környezeti tényezők (reziliencia)

A javítóintézeti fiatalok rezilienciájával kapcsolatban azért is tettünk fel kérdéseket, mert hipotézisünk szerint az alacsony megküzdési szinttel rendelkezők, továbbá azok, akik közepes és magas rizikójú csoportba sorolhatóak az életesemények szerint, nagyobb valószínűséggel lesznek szerhasználók, mint azon társaik, akik kevesebb traumatikus életeseménnyel kellett hogy megküzdjenek, vagy fejlettebb megküzdési képességgel rendelkeznek.

A reziliencia viszonylag új kutatási terület, az első kutatásokat az 1970-es években végezték, és leginkább a stresszel szembeni flexibilitást vizsgálták longitudinális vizsgálatok során. Akkoriban a kifejezést elsősorban a mechanikában és fizikában használták, majd a pszichológiai kutatások is átvették, amikor a személyiség megküzdési stratégiáit kezdték kutatni elhúzódó stresszhelyzetek, traumák során.²²

A reziliencia-kutatások a 2001. szeptember 11.-i terrortámadások után kaptak újabb lendületet, a támadásokra adott pszichológiai reakciók kutatásakor. A kétezres évek kutatásai így a rezilienciára mint személyiségjegyre koncentráltak, majd később a környezeti hatásokkal együtt kezdték vizsgálni.²³ A megküzdési stratégiák vizsgálata során különböző elméletek alakultak ki arról, mi tesz valakit rezilienssé, míg mások összeomlanak stressz hatására. Masten és Wright 4 különböző mintát fedezett fel (ellenállás, kilábalás, normalizáció és átalakulás),²⁴ míg a kortárs kutatások 10 olyan különböző faktort különböztetnek meg, melyek segítik a reziliens megküzdés kialakulását. Ezek a következők: egészség és stressz-rendszer, információs folyamatok és problémamegoldó rendszer, biztonságos kötődési kapcsolatok, önszabályozás, irányító és jutalmazórendszer, spiritualitás, család rendszere, egyenrangú társas rendszerek, iskola és tanulás, széles közösség és kulturális közeg.²⁵

²² Dr. Urbán Nóra – Dr. Kovács László: A pszichológiai reziliencia, mint integrált alkalmazkodó rendszer <http://real.mtak.hu/88778/1/A%20pszichol%C3%B3giai%20reziliencia%2C%20mint%20integr%C3%A1lt%20alkalmazkod%C3%B3%20rendszer.pdf> 1-2. old. Letöltés ideje: 2020. április 2. 08:43

²³ Uo.

²⁴ Uo. 6-7. old.

²⁵ Uo.

A megküzdési képesség felméréséhez a Connor-Davidson reziliencia skála 10 ítemes változatát használtuk, amelyben a válaszadóknak egy ötfokú Likert-skálán (0-4) kellett megjelölniük, mennyire értenek egyet az adott állítással.

A kapott eredmények csak enyhén különböznek a 2009-ben Campell-Sills és társai által végzett kutatás eredményeitől, amelyet amerikai mintán végeztek (764 fővel), és amennyiben azt nézzük, hogy javítóintézeti neveltekről és nem általános lakossági mintáról van szó, az eredmény meglepő. Az eredeti kutatásban²⁶ a medián érték 32 volt az elérhető 40-ből, a kvartilisek pedig 0-29, 30-32, 33-36 és 37-40 értékek között oszlottak meg.

A javítóintézeti mintában a medián érték 31, a kvartilisek pedig 0-26, 27-31, 32-35 és 36-40 értékek szerint oszlanak el, tehát nincs jelentős eltérés az általános lakossági eredményekhez képest. Ha kérdésenként vizsgáljuk a kitöltéseket, az egyes kérdésekre adott válaszok akkor is 3-as medián környékén alakulnak, azaz a válaszadók a legtöbb kérdésre a „szinte mindig igaz” választ jelölték meg.

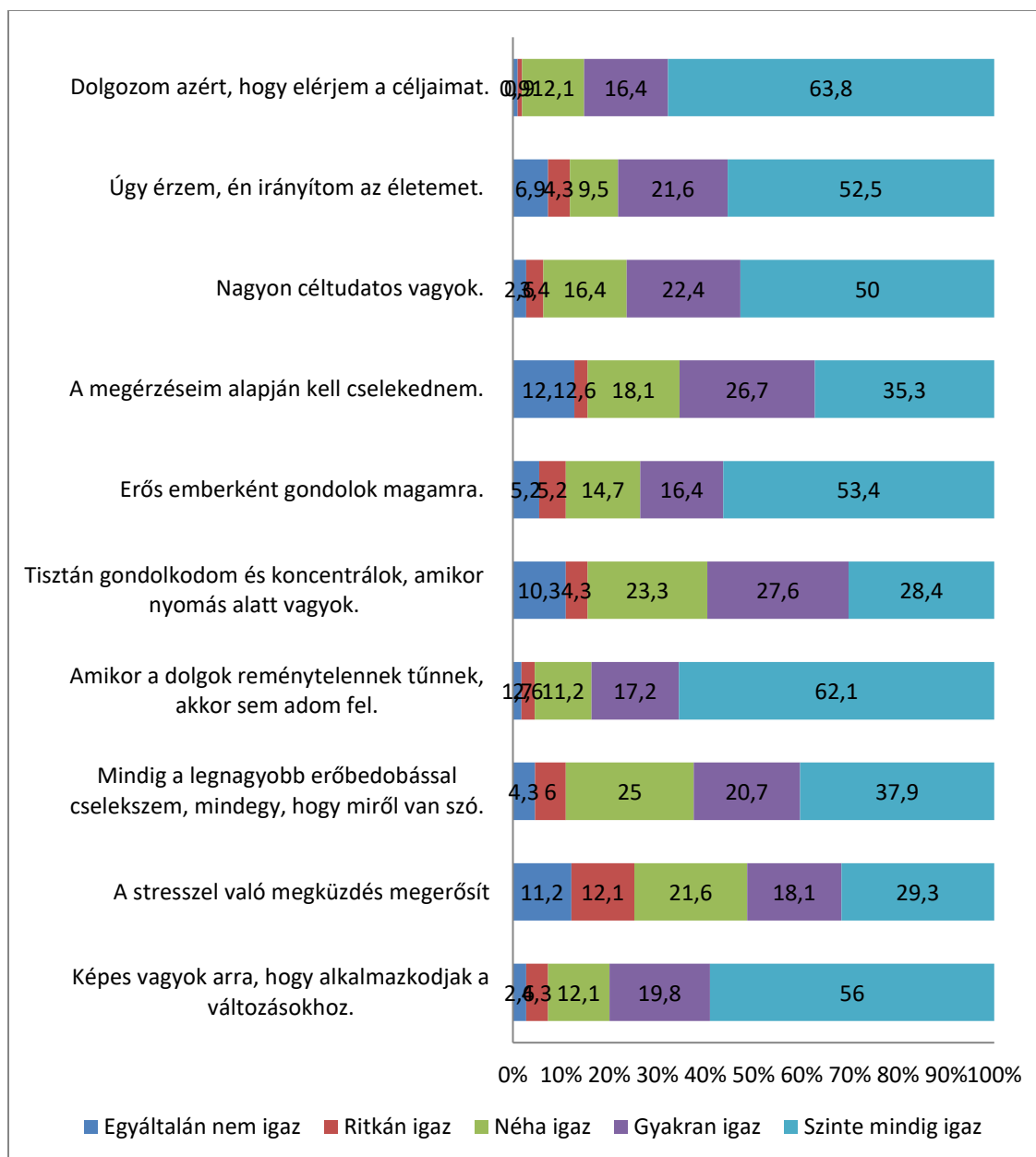
Az egyes kérdések értékelésekor a fiatalok a legtöbb esetben pozitív választ adtak, hasonló volt a tapasztalat, mint a szerhasználattal kapcsolatos kérdések esetében: igyekeztek „jó” választ adni, amit szerintük a kérdezők hallani szerettek volna, hiába jelezték többször is, hogy a kérdőív anonim, nem lehet utólag beazonosítani a kitöltők személyét.

Arra a kérdésre, hogy mennyire képesek alkalmazkodni a változásokhoz, 56% a szinte mindig igaz választ adta, 19,8% szerint ez rá gyakran igaz, 12,1% szerint már csak néha, és mindössze 4,3% jelölte a ritkán igaz, 2,6% pedig az egyáltalán nem igaz válaszlehetőséget.

A legtöbb „szinte mindig igaz” választ a „Dolgozom azért, hogy elérjem a céljaimat” állítás kapta, ahol 63,8% értett egyet teljes mértékben a kijelentéssel. Ez az arány azért is meglepő, mert egy másik, szintén a Connor-Davidson 10 ítemes kérdőívet használó felmérés erre a kérdésre 60,6%-os „szinte mindig igaz” válaszadást mért²⁷ hátrányos helyzetű, de az Arany János Tehetséggondozó Programban résztvevő fiatalok esetében.

²⁶ <http://www.connordavidson-resiliencescale.com/CD-RISC%20Manual%202008-19-18.pdf> 6. o.

²⁷ Hüse Lajos – Ceglédi Tímea: “Érett dió is lehetek – A megterhelő életesmények és a reziliencia hatása az iskolai pályafutásra <http://mek-oszk.uu/18900/18941/18941.pdf> 62. old. Letöltés ideje: 2019. október 10. 16:41

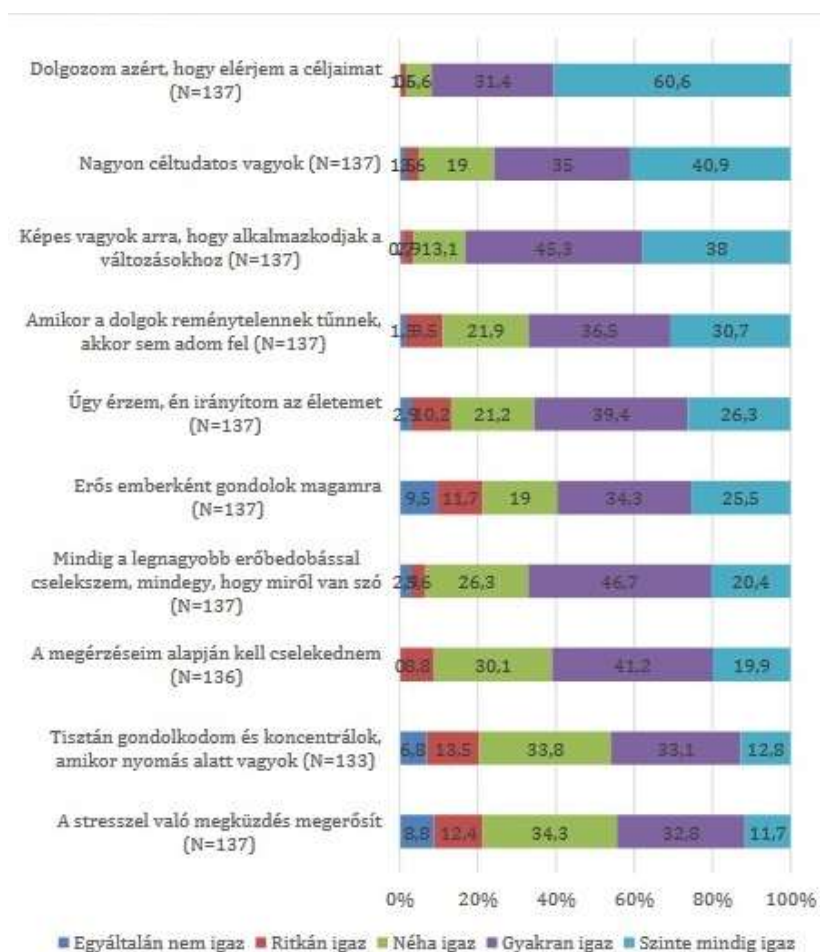

8. ábra: A javítóintézeti fiatalok rezilienciája (CD-RISK 10 alapján), százalékban megadva

A tehetséggondozó programban résztvevők minden más kérdésben is sokkal kevésbé voltak magabiztosak javítóintézeti társaikhoz képest, a legszembetűnőbb, hogy a kitartás (amikor a dolgok reménytelennek tűnnek, akkor sem adom fel) 62,1% esetében szinte mindig igaz (kontrollcsoport esetében 30,7%), 56% szinte mindig képes alkalmazkodni a változásokhoz (kontrollcsoportunk esetében 38%), de 53,4% erős emberként gondol magára (ez fakadhat abból is, hogy az erőt a javítóintézeti neveltek többsége fizikai erőként értelmezi, amely szintén érték a csoportjaikban).

52,5% érzi azt, hogy szinte mindig ő irányítja az életét (szemben a 26,3%-os értékkel a tehetség-gondozó program résztvevői között), és 50% nagyon céltudatosként is jellemezte magát.

A többi kérdés esetében ez a magabiztosság hirtelen megtörik, mindössze 35,3% gondolja szinte minden esetben igaznak, hogy a megérzései alapján kellene cselekednie (ezt magyarázhatja az autoritást képező figurákkal szembeni megfelelési kényszer, jelen esetben a kérdezőbiztosok felé), 37,9% állította, hogy szinte mindig a lehető legnagyobb erőbedobással cselekszik, 29,3% gondolja, hogy a stresszel való megküzdés szinte mindig megerősíti (a kontrollcsoportban ez 11,7%), a legkisebb értéket pedig a stresszhelyzetben való tisztán gondolkodás kapta (28,4%, Hüse és Ceglédi mérésében ez 11,7%), itt figyelembe kell venni, hogy az intézeti fiatalok esetében jellemzőek a stresszkezelési, illetve dühkezelési problémák. Összehasonlításképpen a Hüse-Ceglédi-féle kutatás eredményei:

9. ábra: A tanulók rezilienciája a Connor-Davidson (CD-RISK 10) reziliencia skála alapján (%)²⁸

Először arra gyanakodtunk, hogy a javítóintézeti válaszadók nem sokat gondolkodtak a válaszon, egyszerűen megjelölték a legmagasabb értékeket, vagy össze-vissza karikáztak; a minta belső megbízhatósága ellenben kiváló (Cronbach-alfa = 0.979), azaz a válaszadók konzisztensen adtak válaszokat a kérdésekre.²⁹

A másik kérdéssor, amivel a javítóintézeti neveltek lelki ellenállóképességét mértük, a Redukált Életesemény Skála (RÉS)³⁰ volt. Itt a felsorolt állítások közül azokat kellett megjelölni, amelyeket már átéltek életük során. Az egyes állításokhoz előre meghatározott pontszámot rendeltünk, majd három különböző csoportba soroltuk a válaszadókat.

Az életesemények az alábbiak voltak:

Súlyos anyagi veszteség érte a családjunkat	45 pont
Az egyik szülőm vagy nevelőszülőm elvesztette a munkahelyét	46 pont
Durva veszekedések voltak a szüleim között	47 pont
Szakítás baráttal/barátnővel	53 pont
Súlyos betegség (te vagy a család valamelyik tagja)	57 pont
Rendszeresen lerészegedett az egyik szülőm vagy nevelőszülőm	75 pont
A közvetlen környezetemben (családban, baráti körben) öngyilkossági kísérlet történt az elmúlt 3 évben	76 pont
Elváltak a szüleim	90 pont
Rendszeresen megverték, bántalmazták a szüleim vagy a nevelőszüleim	90 pont
Halállal végződő öngyilkossági kísérlet történt a közvetlen környezetemben (családban, baráti körben)	90 pont
Abortuszom volt (vagy a partneremnek)	100 pont
Meghalt az édesapám vagy az édesanyám	100 pont

10. ábra: Redukált Életesemény Skála (RÉS) tételeihez rendelt pontszámok³¹

²⁸ Uo.

²⁹ Mivel validált tesztről van szó, ezért kizárható, hogy a teszt csak egyetlen értéket mér újra és újra.

³⁰ Hüse Lajos – Huszti Éva – Takács Péter: A gyermekvédelem peremén. Negatív életesemények hatása a kamaszok és fiatalok egészségkárosító magatartására. in *Metszetek*, Vol.5. No. 4. (2016) 107-108. old.

³¹ Uo.

A teszt során összesen 824 pont érhető el, 300 felett ugyanakkor már a magas rizikófaktorú csoportba sorolja az egyént. 0-150 elért pont között az egyén az alacsony rizikójú csoportba kerül (az átélt események megrázóak, de hosszú távon kicsi a hatásuk), 151-300 pont között vannak a közepes rizikóval rendelkezők (hosszú távon ható traumák, stresszbetegségek kialakulásának kockázata megnő), míg a 300 pont felettiak magas rizikójú csoportba kerülnek. Az ide soroltak különösen sok stresszes és traumatikus helyzettel kellett, hogy megbirkózzanak életük során, amelyek további pszichés és fizikai problémákat okozhatnak, a stresszbetegségek kialakulása magas.³²

A mintán belül 44 fő került az alacsony rizikójú csoportba, 43 fő a közepesbe, míg 29 javítóintézeti nevelt a magas rizikófaktorú csoportba tartozik. A csoport átlagos pontszáma 208 pont, azaz a javítóintézeti fiatalok leginkább a közepes rizikóval rendelkező csoportba sorolhatóak. A mintán belül viszonylag magas azon fiatalok aránya is, akiket csak egy-egy életesemény választ el attól, hogy magasabb kategóriába kerüljenek, ők különösen veszélyeztetettek stressz szempontjából.

11. ábra: Az egyes rizikócsoporthoz megoszlása a mintán belül

A legtöbbször jelölt életesemény a szakítás volt (69,8%), ezt követte a szülők válása (47,4%) és a családon belüli súlyos betegség (43,1%). 37,9% jelölte a szülők közötti durva veszekedéseket, 21,6% a családot érő súlyos anyagi veszteséget, 18,1% a szülők egyikének munkanélkülivé

³² Uo.

válását, 15,5% az egyik szülő halálát, 14,7% a rendszeres bántalmazást, 13,8-13,8% a rendszeresen lerészegedő egyik szülőt és az elmúlt 3 évben történő öngyilkossági kísérletet a közvetlen környezetben, 12,9% a partner abortuszát, és végül 5,2% a befejezett öngyilkossági kísérletet a közvetlen környezetben.

A családot ért súlyos anyagi veszteséget, illetve a munkanélküliséget a minta esetében fenntartásokkal kell kezelni, tekintve, hogy a demográfiai adatok kitöltésekor a szülők iskolai végzettsége a legtöbb esetben nem érte el az érettségit, valószínű, hogy a kérdőívet kitöltők eleve nehéz körülmények között nőttek fel, ezért a súlyos anyagi veszteséget valóban rendkívüli súlyosságúnak kell tekinteni. Ugyanez vonatkozik az akár feketén, akár idényjelleggel dolgozó szülőkkel kapcsolatban. A kérdőív nem kérdez rá, de elképzelhető, hogy a munkahely elvesztését nem állandó munkahely elvesztéseként, hanem pl. közmunkaprogramból való kiesésként vagy idényjellegű munkából való kiszorulásként értelmezték. Beszédesebb még, hogy a megkérdezettek majdnem fele elvált szülők gyermeke, amely szintén nehezíti a család anyagi helyzetét és érzelmi jóllétét.

Szintén jelzésértékű, hogy a minta legmagasabb pontszáma 669 pont volt, azaz a válaszadó szinte az összes, a kérdéssorban szereplő életeseményt átélte.

Összehasonlításképpen, a Hüse-Huszi-Takács által végzett kutatásban a 2012-es Magyar Ifjúságkutatás eredményeit dolgozták fel a fiatalok rizikómagatartással kapcsolatos veszélyeztetettsége szempontjából. A kutatók megerősítették azokat a korábbi kutatásokat, amelyek a gyermek- és kamaszkorban átélt negatív életesemények fontosságát hangsúlyozzák³³ a stresszel való megküzdés, illetve az egészségkárosító magatartás összefüggésében, és kiemelték, hogy a látencia, mint minden más, tabunak vagy intimnek számító kérdés esetében (mint pl. a szerhasználat, szexuális szokások) magas,³⁴ tehát a kapott eredmények valószínűleg alulbecsülik a tényleges rizikófaktort a fiatalok körében.

Egy 2015-ben nyíregyházi fiatalokkal felvett lekérdezés során a magas rizikófaktorral rendelkezők aránya a középiskolásoknál 26,3%, a fiatal felnőtteknél 21,9% volt.³⁵ Hüse és társai kutatásában ez az arány 11,2%.³⁶ A javítóintézeti mintán belül, amely a mi esetünkben kevert korosztályú

³³ Uo. 84. old.

³⁴ Uo. 87. old.

³⁵ Uo. 85. old.

³⁶ Uo. 92. old.

csoport, ez az arány 25%, tehát realisabb képet mutat a nyíregyházi felmérés eredményeivel összehasonlítva. Ez azért is lehet árulkodó, mert a hátrányos helyzetű országrészekben nagy valószínűséggel magasabb a több negatív életeseményt átélő fiatal, különösen, ami a családok anyagi háttérét illeti, mint amit az országos átlag mutat.

A szerhasználat és alkoholhasználat esetében mindkét esetben azt mutatták az eredmények, hogy a magas rizikócsoportba tartozók magasabb arányban lesznek szerhasználók, illetve rendszeres vagy egészségtelen alkoholfogyasztók, mint azok, akik alacsonyabb csoportba lettek besorolva.³⁷

Ezt alátámasztják a mi eredményeink is, minél magasabb rizikójú csoportba tartozik valaki, annál nagyobb a valószínűsége, hogy egy-egy buli alkalmával eszméletlenül issza magát. Ez a határ már alig 300 pont felett, tehát a magas rizikójú csoport alsó határánál érzékelhető:

Report

rés pontok	Mean	N	Std. Deviation
berúgás mértéke			
.00	79.7500	4	104.11652
józan maradok	184.6667	12	98.30318
kissé jobb kedvem lesz	175.5385	26	97.93967
kicsit szédülök, de nem komoly	214.4118	34	140.10410
erősen szédülök, nehezen állok a lábamon	201.8333	18	147.82114
fel se tudok kelni a végén	316.3333	18	178.92687
nincs válasz	103.0000	4	128.31991
Total	208.0000	116	142.90952

12. ábra: A RÉS kérdőíven elért pontszám és a berúgás mértékének összefüggései

Látható, hogy míg az alacsony rizikójú megkérdezettek többnyire nem adtak választ, a közepes rizikójú válaszadók alacsonyabb pontszámmal inkább az enyhe berúgást vagy józanságot jelölték, míg a 200 pont feletti esetében megnövekszik a berúgás mértéke; 300 pont felett pedig a válaszadók átlagosan a legmagasabb szintet jelölték meg.

³⁷ Uo. 92-93. old.

A dohányzás esetében szintén hasonló az arány, bár sok a nem válaszoló: a dohányzók nagy arányban vannak jelen a mintában, átlagos RÉŠ pontszámuk 227 pont.

Report

rés pontok dohány- zás_dummy	Mean	N	Std. Devia- tion
nem dohányzó	175.5385	13	58.05258
dohányzó	227.4884	86	137.45859
nincs válasz	134.2353	17	187.63213
Total	208.0000	116	142.90952

13. ábra: A RÉŠ kérdőíven elért pontszám és a dohányzás összefüggései

Az egyes dohányfajták fogyasztási gyakorisága esetében szinte mindenhol alacsony az értékelhető esetszám, a cigaretta esetében pedig a 116-válaszadóból 84 dohányzik naponta többször, a többieknél vagy nincs válasz, vagy 1-3 esetben fordul elő ennél kevesebb alkalommal a dohányzás. A naponta többször dohányzók átlagos pontszáma 223 pont; az ennél magasabb átlagpontszámmal rendelkezők 1-1 válaszadót jelölnek, ők havonta vagy ritkábban cigarettáznak. Azaz a megkérdezettek a közepes rizikójú csoport esetében naponta többször is rágyújt, a kategória alsó csoportjába tartozók pedig nem dohányzónak vallják magukat (de itt is kicsi az értékelhető elemszám, N = 13).

A szerfogyasztás esetében, mivel szintén viszonylag alacsony volt az egyes szerek használatának esetszáma, már kevésbé egyértelmű eredményeket kapunk. Ezért azt a négy szert hasonlítottuk össze a RÉŠ pontszámokkal, melyeknek a többihez képest magasabb volt a használata (ecstasy, herbál, kristály, altató).

Az ecstasy esetében nem jellemző a magas rizikófaktorral rendelkező szerhasználó, inkább a közepes rizikófaktorba sorolható fiatalok használják, egy fő tartozik alacsony rizikócsoportba. Ahogy az alábbi táblázatban is látható, alapvetően nincs nagy eltérés a szerhasználati gyakoriság és a rizikófaktor között:³⁸

Report

rés pontok Ecstasy	Mean	N	Std. Deviation
-----------------------	------	---	----------------

³⁸ A RÉŠ-pontszámok esetében a szórás 142.91 a mintán belül, az átlag pontszám 208 pont.

már kipróbáltam	169.6667	6	122.33996
naponta többször	234.8000	5	194.26966
naponta egyszer	147.0000	1	.
Hetente	225.5000	8	155.59196
havonta	221.0000	5	168.61198
ritkábban	221.1000	10	110.09435
nincs válasz	206.6076	79	147.32551
Total	208.6053	114	143.66546

14. ábra: Ecstasy használók szerhasználati gyakorisága a RÉS-pontszámok tekintetében

A herbál esetében is az látható, hogy leginkább a közepes rizikófaktorral rendelkezők használják, 3 fő napi használó tartozik magas rizikófaktorba:

Report

rés pontok

herbál	Mean	N	Std. Deviation
már kipróbáltam	220.0000	10	192.84363
naponta többször	267.0909	22	159.72831
naponta egyszer	319.6667	3	127.12330
hetente	202.7500	8	164.01459
havonta	155.3333	3	135.24915
ritkábban	203.0000	10	127.10188
nincs válasz	183.2414	58	125.60343
Total	208.6053	114	143.66546

15. ábra: Herbál-használók szerhasználati gyakorisága a RÉS-pontszámok tekintetében

A kristály esetében is a közepes rizikófaktorral rendelkezők adják az átlagos szerhasználók nagyobb részét, de figyelembe kell venni, hogy a szórás magas a pontszámok tekintetében itt is (azaz elképzelhető, hogy az alacsony rizikófaktorba tartozik is használják a szert, de az érték felfele is mozoghat).

Report

rés pontok

kristály	Mean	N	Std. Deviation
----------	------	---	----------------

már kipróbáltam	220.8235	17	183.82302
naponta többször	245.0000	16	139.89139
hetente	186.3000	10	111.88888
havonta	276.5000	4	42.08325
ritkábban	244.8750	8	109.55030
nincs válasz	189.4746	59	144.84467
Total	208.6053	114	143.66546

16. ábra: Kristály- fogyasztók szerhasználati gyakorisága a RÉS-pontszámok tekintetében

Az altatókkal kapcsolatban szintén inkább a közepes rizikófaktorúak teszik ki az átlagot, de a kipróbálók között nagy valószínűséggel lehetnek alacsony rizikóval rendelkezők is, míg a heti és havi rendszerességgű használók között megjelennek a magas rizikófaktorú használók is (lásd még a ritkábban használókat, akik között potenciálisan lehetnek magas rizikófaktorúak is).

Report

rés pontok			
altató	Mean	N	Std. Deviation
már kipróbáltam	178.8571	14	106.25358
naponta többször	250.5455	11	179.15377
naponta egyszer	266.5000	2	376.88791
hetente	308.2500	4	114.26103
havonta	322.0000	1	.
ritkábban	297.5000	6	93.69899
nincs válasz	192.7368	76	140.56499
Total	208.6053	114	143.66546

17. ábra: Altatóhasználók szerhasználati gyakorisága a RÉS-pontszámok tekintetében

A RÉΣ ugyanakkor nem méri az egyes negatív életeseemények időbeli eloszlását, azt, hogy az egyes krízisek hogyan jelentkeznek, egyszerre kell-e több eseménnyel megküzdeni vagy egy-egy esemény között akár évek is eltelhetnek.

Fontos eredmény az is, hogy míg az alkoholhasználatra jól láthatóan befolyással van a rizikófaktor, addig a szerhasználat már a közepes rizikófaktorral rendelkezők esetében is nagy arányban jelen van, azaz nem jelenthető ki, hogy csak a nehéz sorsú, nagymértékben traumatizált fiatalok fordulnának a drogok felé, sőt, ha összevetjük, hogy a fiatalok nem csak felejtési céllal fogyasztanak kábítószereket, hanem szórakozásképpen is, mindenképp át kell gondolni ezen fiatalok szórakozással kapcsolatos kultúráját is.

Annak ellenére, hogy a reziliencia kutatások Magyarországon még szinte alig vannak jelen, érdemes további felméréseket végezni (különösen mélyinterjúkat) a javítóintézeti fiatalok és a hasonló körülmények között élő, de végül sikereket elérő fiatalok között. Utóbbiakkal elsősorban tanulói életút-kutatások foglalkoznak, a hátrányos helyzetük ellenére iskolai sikereket elérő, felfele mobilis fiatalokkal kapcsolatban.

Példaképek és jövőkép

Az utolsó szakaszban megvizsgáltuk, kiket tekintenek a javítóintézeti fiatalok példaképnek, mi ennek az oka, illetve azt, az egyes életterületeiken miket szeretnének elérni. A debreceni neveltektől azt is megkérdeztük, mire lenne ehhez szükségük, ezzel segítve a fejlesztési lehetőségek tervezését az intézet munkatársai számára.

A blokkon belül az első kérdés az volt, kit tekintenek sikeresnek a megkérdezettek.

16 fő nem válaszolt (ebből 2 olvashatatlan), a kapott válaszok pedig négy fő kategóriába sorolhatóak: sikeres embernek azt gondolja az egyik csoport, aki dolgozik és normális életet él (leginkább ezalatt a törvényes pénzkeresetet, munkát értették, szakmát, családot, gyerekeket), a másik csoport a nehéz helyzetekből való felállást, a kitartást tartja a siker alapjának, a harmadik csoport szerint pedig az a sikeres, aki mindent meg tud adni a családjának. Kisebb, de jól elkülöníthető csoportot alkottak azok a válaszadók, akik a sikert elsősorban anyagi javakon keresztül mérik, ebből a szempontból sikeres ember az, akinek sok pénze, nagy háza, drága autója van.

Azt azonban, hogy kit tekintenek példaképnek, nem mindig a sikeresség határozza meg. A legtöbb válaszadó valamilyen apafigurát jelölt meg példaképként (néhányan anyát, nagyszülőket), a leggyakoribb indok a hála volt, amiért felnevelték őket, és mindent megtanítottak nekik, amit csak lehetett. Példaképek szempontjából fontosak még a kellemes emlékek, a közös tulajdonságok, az összetartozás. Kisebb csoportot alkottak azok, akik valamilyen hírességet vagy kitüntetett személyt jelöltek meg, ennek oka valamilyen kiemelkedő teljesítmény (szinte mindenki sportolót írt ebben a kategóriában), vagy a nehéz helyzetekből való felállás volt (többen említették Yuri Boykát, a Vitathatatlan-filmek elítélt harcosát mint példaképet).

Néhány válaszadó volt csak, aki jelezte, hogy vagy magát tartja követendő példának, vagy azért nincs példaképe, mert nem akar senkire se hasonlítani, a saját útját követi.

Ami szinte minden esetben felfedezhető volt a válaszok esetében, hogy a példának tekintett személyhez kötődnek a válaszadók, példaképeik fontos szerepet játszanak az életükben, olyan célokat vagy személyiséget képviselnek, melyeket a megkérdezettek is követendőnek tartanak. Sok esetben érezhető azonban a példaképek idealizáltsága, különösen azokban az esetekben, ahol a gyerekeit egyedül nevelő anyát tekinti mindent kibíró hősnek a válaszadó, vagy az apakép idealizálása azoknak a válaszadóknak az esetében, ahol az előző kérdésben vagy az apa

halálát, vagy abuzív családi környezetet jelölték meg. Hasonló idealizáltság jelenik meg a sportolók, harcosok és hírességek esetében, akik kiemelkedő teljesítményük mellett is törődnek rajongóikkal, emberfeletti eredményeik mellett is emberek tudtak maradni.

Ez az idealizáltság az esetleg rettegett személlyel szemben jelenik meg abban a kutatásban is, amelyet ambuláns vagy bentlakásos rehabilitációjukat töltő, új pszichoaktív szereket használók között végeztek.³⁹ Az autoriter, félelmet keltő példaképpel szemben az empátiás azonosulás a kiemelkedő, nem pedig az ellenazonosulás. Az empátiás azonosulás jelzi, hogy valaki mennyire tud azonosulni a másikkal, akár pozitív, akár negatív tulajdonságait tekintjük, mennyire érzi át a másik helyzetét. Ebben a kutatásban az anyával való azonosulás is magas volt.⁴⁰

Ez a javítóintézeti fiatalok esetében is érezhető (bár a kérdőív maga nem mérte ennyire mélyrehatóan a kérdést), különösen a példakép és a hála összefüggésében, akkor is, ha a válaszadó korábban nem jelölte meg bizalmi kapcsolatként apját, vagy a diszfunkcionális családot sejtető válaszokat adott meg az életeseeményeket vizsgáló kérdésben.

Ebből a szempontból mindenképp érdekelt lenne egy, a javítóintézeti fiatalok önértékelését célzó vizsgálatot is végezni, hiszen a családi, társadalmi (re)integrációjuk szempontjából nemcsak a korábbi környezetükbe való visszakerülés, hanem alacsony önértékelésük, a többségi társadalom által negatívnak ítélt tulajdonságokkal rendelkező személyek iránti rajongásuk is fokozottan veszélyeztette teszi őket.

Az egyes életterületeken elérendő célok esetében kétszer is változtattunk a kérdés feltevésén. A próbakérdés során egy táblázatban kellett címszavakban felsorolniuk, mit szeretnének elérni, de a legtöbben inkább csak beikszelték azokat a területeket, amelyeket fontosnak tartottak. Az egészség területén különösen nem tudtak célokat megjelölni azon túl, hogy szeretnének egészségesek maradni az egész családjukkal együtt, így ezt a területet kivettük a lekérdezésből, a kérdést pedig úgy tettük fel, mit szeretnének elérni az adott területen 40 éves korukig, a válaszadásra bőséges területet hagyva. Hasonlóképpen összevontuk a család és párkapcsolat életterületeit, mivel a kettőt nem tudták elválasztani egymástól.

A 40 éves kor a kontrollcsoport esetében lett volna releváns, különösen a nem hátrányos helyzetű válaszadók eltolódott életciklusai (családalapítás, gyerekvállalás későbbi életkorban)

³⁹ B. Erdős Márta – Borda Viktória – Kárpáti Tamás – Rozgonyi Róbert: Új pszichoaktív szereket használó személyek központi konstrukciói, önértékelése és azonosulási folyamatai. Exploratív vizsgálat in Szociális Szemle 10. évf. 1. szám, 2017, 107. old.

⁴⁰ Uo.

esetében, ezeket az adatokat végül másodelemzéssel nyertük ki, és a debreceni csoportban már nem szerepelt életkori megkötés az elérendő célokkal kapcsolatban.

A család területén szinte minden válaszadó említette, hogy boldog családot szeretne feleséggel, gyerekekkel. A válaszadók mintegy fele fontos célnak tartja, hogy mindenben tudja támogatni a családját; fontos még a családtagok egészsége és a biztos anyagi háttér. Elenyésző számban említették a harmonikus családi kapcsolatokat, az elveszett idő pótlását, illetve azt, hogy a válaszadók gyerekei ne legyenek bűnözők, járjanak rendesen iskolába.

Ahhoz, hogy mindezt elérjék, a válaszadók nagyjából egyenlő arányban említették a jó munkahely, az iskolázottság, sok pénz meglétét, de volt, aki szerint a családnak kellene megváltoznia ahhoz, hogy a válaszadó céljai teljesüljenek (pl. alkoholproblémákkal küzdő családtaggal megszakítani a kapcsolatot, a család hallgassa meg őket, több időt együtt tölteni, javítani a kapcsolatokon).

A baráti kapcsolataikkal szemben a megkérdezettek már nem ilyen bizakodóak. A válaszok tükrözik az előzetes feltételezéseinket, a célcsoport tagjainak nagy része pont az állítólagos „baráti” társaság miatt került javítóintézeti nevelésbe. Szintén megtapasztalhatták, hogy az intézetben nem jellemző az igazi barátságok, a csoport kialakulása, így érthető, hogy e téren visszafogottság jellemzi őket.

13 fő egyáltalán nem akar barátokat a jövőben, 3 főnek nincsenek baráti kapcsolatai, 30 fő szinte teljesen lecserélné mostani baráti körét olyanokra, akik támogatják, megbízhatóak és „nem viszik a rosszba”, míg mindössze 22 válaszadó nem szakítaná meg kapcsolatát mostani barátaival, meg van velük elégedve, sőt, bővítené is mostani ismeretségi körét. A többiek erre a kérdésre vagy nem adtak választ, vagy általános dolgokat szeretnének, mint hogy legyenek barátaik, szeressék őket és legyenek megbízhatóak, összetartóak.

8 válaszadó szerint ezen célokhoz mindössze arra van szükség, hogy szabaduljanak az intézetből, 5 fő szerint pénzre, ugyanakkor itt a legmagasabb azon válaszok aránya, ahol a változást nem külső körülményektől, hanem saját viselkedésük, hozzáállásuk változtatásától remélik. 25 fő jelölt meg valamilyen változást saját viselkedésén (megtanulni nemet mondani, jó szívvel viszonyulni hozzájuk, jobban megválogatni, kikkel barátkozok, elkerülni a mostaniakat) vagy valamilyen konkrét, kommunikációt érintő megoldást (leülni velük beszélgetni, több időt együtt tölteni, megbeszélni, mi történt).

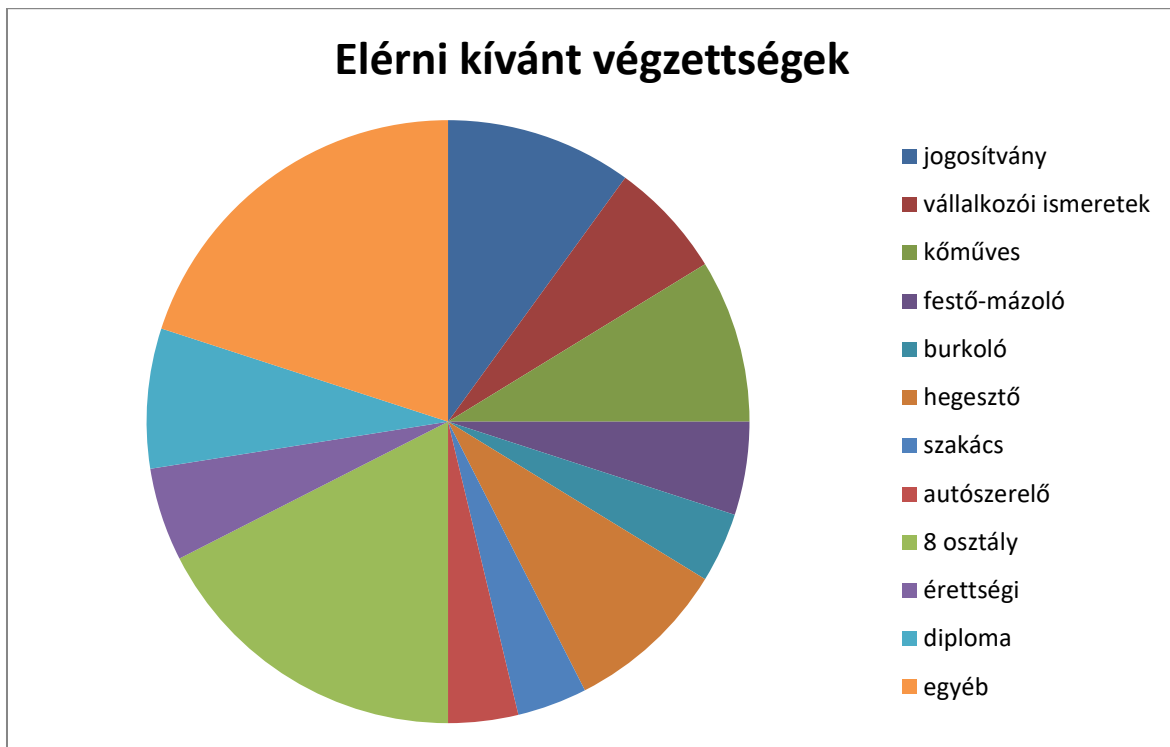
A munka, tanulás és az anyagiak területét érdemes együtt kezelni, mivel szinte minden területen hasonló válaszokat adtak a megkérdezettek. Szinte kivétel nélkül biztos, jól fizető állást szeretnének, ahol rengeteg pénzt kereshetnek, az anyagiak terén túlnyomóan házat, autót szeretnének, szintén sok pénzzel, ehhez pedig szerintük leginkább egy jó munkahelyre, kitartásra, szakmára és tanulásra van szükségük (ketten említették, hogy jó kommunikációs készségek is kellenek az előre lépéshez).

A hosszú távú célok mögött szinte minden esetben a biztos anyagi háttér utáni vágy és a másokról való gondoskodás fontossága jelenik meg (mindig legyen elég pénz a napi szükségletekre, legyenek tartalékok, ne jelentsen gondot a mindennapi betevő előteremtése, legyen elég pénz ahhoz, hogy mindent meg tudjanak venni a családnak, illetve említették még azt, hogy a gyerekeiknek már ne legyenek gondjaik a jövőben).

Azok, akik konkrét szakmákat, tanulási célokat jelöltek meg, a következőket sorolták fel:

- jogosítványt 6 fő szeretne megszerezni, 2 fő a KRESZ-tanfolyamot emelte ki
- 5 fő szeretne vállalkozást indítani vagy vállalkozói ismereteket szerezni (építési, kereskedelmi)
- kőműves szakmát szeretne letenni 7 fő
- festő 4 fő (ebből egy konkrétan szobafestő-mázoló)
- burkoló szakmát 3 fő szeretne (1 fő ebből térkövezni szeretne)
- hegesztő szakmát szeretne 7 fő
- szakács 3 fő szeretne lenni
- autószerelő 3 fő, targoncás 1 fő szeretne lenni
- a 8 osztályt 14 fő szeretné elvégezni
- 1 fő a 10 osztályt szeretné letenni, további 1 fő a 11-12. osztályt befejezni
- az érettségit 4 fő szeretné letenni
- 6 fő diplomázni szeretne (jogi diplomát említett 1 fő), 1 fő főiskolát szeretne végezni
- a speciális iskolai szintek közül 1 fő említett szakgimnáziumot (kereskedelmi végzettséggel), 1 fő pedig szakközépiskolát érettségivel
- 1-1 fő említette még a következő szakmákat és végzettségeket: pincér, húsfeldolgozó, bárpultos, vasszerelő, csomagszállító, pék, temetkezési dolgozó, biztonsági őr, szemétszállító, gyerekfelügyelő
- 1 fő jelezte a kérdőívben (a kérdezőbiztoson keresztül), hogy olvasni szeretne leginkább megtanulni.

Ami szembeűnő lehet, hogy bár sokan nem rendelkeznek konkrét célokkal a tanulás és munka területén azon túl, hogy eredményeképp sokat szeretnének keresni, azok a válaszadók, akiknek konkrét elképzeléseik vannak, sokkal kevésbé érzik magukat eszköztelennek. Nekik általában akkor is vannak rész céljaik, ha a végcél esetleg nem megvalósítható (pl. az anyagiak terén milliomos szeretne lenni, a tanulás területén viszont a 8 osztályt szeretné először letenni), ellentétben azokkal, akiknek csak általános vágyaik vannak a jövőre nézve, a segítséget pedig vagy külső helyzetektől (jó munkahely, sok fizetés) vagy a szerencsétől várják.

18. ábra: Az elérni kívánt végzettségek és szakmák a javítóintézeti fiatalok körében

Ha a kapott eredményeket összevetjük a Magyar Ifjúságkutatás méréseivel (2016), látható, hogy hasonlóan kortársaikhoz, legkevésbé a pénzügyi helyzetükkel vannak megelégedve (habár hozzá kell tenni, hogy a kérdőív során nem direktben az ifjúságkutatás kérdéseit tettük fel erre vonatkozóan, illetve kortársaik elégedettsége valószínűsíthetően még így is magasabb, mint a javítóintézeti nevelteké); ugyanakkor baráti kapcsolataikkal sokkal kevésbé vannak megelégedve, mint amit az Ifjúságkutatás mutat.⁴¹

Mint már említettük ez visszavezethető arra, hogy a javítóintézeti fiatalok intézetbe kerülésükért közvetetten a nem megfelelő baráti társaságot teszi felelőssé, ezen a területen jelentős

⁴¹ Magyar Ifjúságkutatás 2016 http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf 71. old. Letöltés ideje: 2018. január 31. 09:14

változásokat szeretnének elérni (megszakítani a kapcsolatot, változzanak meg, nem akarok barátokat), míg az anyagiakat érintő területeken inkább vágyak, mint konkrét célok jelennek meg.

Egy hátrányos helyzetű és sajátos nevelési igényű fiatalok körében végzett kutatás szintén rámutatott arra, hogy ezek a fiatalok ugyanúgy fontosnak tartják a vizsgált életterületeket, mint nem hátrányos helyzetű kortársaik, ugyanakkor céljaik megvalósulásában sokkal kevésbé bíznak, sőt, az anyagi javakat leszámítva már a vágyaik is eltérnek kortársaikétól.⁴² A barátok fontossága is kiemelt jelentőségűnek mutatkozott a kutatásban, ami ebből arra következtetett, hogy ezek a fiatalok alapvetően kedvezőtlen kortárskapcsolatokkal rendelkeznek,⁴³ melyet a mi felmérésünk is alátámasztott (lásd barátokkal töltött idő, barátokkal szembeni bizalom és a barátokkal kapcsolatos jövőkép eltérései).

⁴² Bathó Edit – Fejes József Balázs: Többségi, hátrányos helyzetű és sajátos nevelési igényű 8. évfolyamos tanulók jövőképe in. Iskolakultúra 2013/7-8. sz. 14. old.

⁴³ Uo.

Összegzés és javaslatok

Összességében elmondható, hogy a kutatás számos olyan tendenciára rámutatott a javítóintézeti neveltekkel kapcsolatban, amelyek (re)integrációs folyamat során kulcsszerepet játszanak a későbbi sikeres visszailleszkedésben.

A javítóintézetek eddig is számos esetben igyekeztek bevonni a fiatalokat különböző fejlesztő folyamatokba, nem-formális tanulási folyamatokba és önismereti programokba, ezek fontossága, rendszeressége a kapott eredmények alapján mindenképp kiemelendő.

A szerhasználati és szabadidős tevékenységek vizsgálatakor fény derült arra, hogy az olyan veszélyeztetett célcsoportban lévők, mint a javítóintézeti neveltek, számos problémával kell, hogy megküzdjenek. Szabadidős tevékenységeik behatároltabbak, mint a javítóintézeten kívüli fiataloké, jelentősen több időt töltenek tévé és számítógép előtt, mint kortársaik (amely más kutatások alapján kiemelt kockázatot jelent a szerhasználat kialakulásakor), és bár a viselkedési függőségek felmérése túlzottan kibővítette volna a kérdőívet, a javítóintézeti fiatalok tévézéssel, számítógépezéssel, videójátékokkal eltöltött idejét figyelembe véve valószínűsíthető, hogy a szerhasználati függőségek mellett viselkedési addikciókban is érintettek lehetnek.

Szerhasználati szokásaik során nagyobb arányban fogyasztanak legális és illegális szereket, mint kortársaik, és bár alkoholfogyasztási és dohányzási tendenciáik általánosságban megegyeznek, a javítóintézeti fiatalok itt is gyakrabban fogyasztják ezeket a szereket, mint a velük egy korcsoportban lévő, nem javítóintézeti neveltek.

Az addikcióra való hajlam, illetve az azzal kapcsolatos veszélyeztetettség tehát azokban az esetekben is kimutatható, ahol egyébként nem jelöltek meg konkrét szerfogyasztást, de körülményeik, kapcsolataik hajlamosítják őket a szerhasználatra. Tovább árnyalja a helyzetet a lekérdezés során szerzett tapasztalatok, ahol sok esetben a drogfogyasztás és alkoholfogyasztás minél gyakoribb és nagyobb mértékű fogyasztásának kijelentésével próbáltak meg néhányan tiszteletet kivívni csoporttársaik körében, azaz a javítóintézeti neveltek esetében mindenképp figyelembe kell venni nemcsak az alkohollal kapcsolatos pozitív vélekedést és megküzdési stratégiákat (az alkohol fogyasztása szórakozási és bánatfelejtési céllal), hanem a legális és illegális szerhasználatlal kapcsolatos hasonló véleményeket is.

A reziliencia-felmérés és a jövőkép vizsgálata tovább mélyítette a szerfogyasztás és a szabadidő-használati szokásokkal kapcsolatos információinkat. A Connor-Davidson 10 ítemes skála

kitöltése mögött megmutatkozott az önbizalom hiánya, a bizonytalanság, a mások véleményétől való tartás (amely az egész lekérdezést végigkísérte), a RÉS-skála pontszámai pedig egyértelműen rámutattak arra, hogy a két javítóintézet neveltjeinek durván kétharmada a stressz és az abból fakadó betegségek kialakulásának kockázata szempontjából közepes vagy magas rizikócsoportba tartoznak. A rizikócsoport néhány olyan összefüggést is feltárt a dohányzás, alkoholfogyasztás (különösen a berúgás mértékének vizsgálatakor) és a szerhasználat kapcsán, amit egy nagymintás felmérésben is érdemes lenne megismételni és tovább vizsgálni.

Különös figyelmet érdemelnének életútinterjúk a fiatalokkal, naplóelemzések, ehhez azonban először egy hosszabbtávú ismerettségből adódó bizalmi helyzet elnyerésére lenne szükség. Fontos volna még minden, ezeket a fiatalokat érintő vizsgálattal kapcsolatban, hogy kialakuljon bennük a megfelelő önismeret mellett az önértékelés is, hiszen számos esetben függnek kortársaiktól, családtagjaik véleményétől, akik számos esetben nincsenek rájuk jó hatással.

Érdemes lenne kutatni ezzel kapcsolatban, mennyire internalizálták a „rossz gyerek” jellemzőit, milyen tényleges lehetőségeket látnak maguk előtt, miben bíznak. Ezt részben érintette utolsó kutatási blokkunk, amely a példaképekkel és jövőképpel foglalkozott.

A jövőképpel kapcsolatban általános tapasztalat volt, hogy a javítóintézeti fiatalok jelentős része vágyakkal rendelkezik, ezeket a vágyakat, célokat pedig nem tudják, hogyan ériék el. Sokan fogalmazták meg az anyagi biztonság, a békés otthon fontosságát a jövőben, az ehhez szükséges eszközökkel viszont kevesen voltak tisztában, a többségre a csodavárás jellemző, vagy a siker másoktól való függővé tétele (vö. szeretnék jól keresni – ehhez szükséges: kitartás, tanulás, letenni a szakmát, kontra jó munkahely). A javítóintézeti fiatalok többsége eszköztelen, de azok, akik kisebb célokra tudták lebontani a vágyaikat, sokkal inkább hagyatkoztak saját magukra, mint rajtuk kívül álló tényezőkre.

Azt gondoljuk, hogy az intézeten belüli jogosítványszerzésből legalább az elméleti anyag, valamint az egészségügyi rész elsajátítása értelmes, hasznos cél lehet, mely ösztönzően hathat az általános iskolai végzettség megszerzése irányában, valamint a későbbiekben a munkaerőpiaci helyzetet is pozitívan befolyásolhatja.

A (re)integrációs folyamat során tehát az önértékelés, önismeret elmélyítése mellett fontos volna a céltudatosság, a kis lépések kialakításának képességének megszerzése is. Azon fiatalok esetében, akiknél ez megvan, szükséges az is, hogy tényleges lehetőségeik legyenek a korábbi környezetükből való kilépésre, hiszen szabadulásuk után nagy valószínűséggel abba a

környezetbe fognak visszamenni, amelyben a bekerülésükhöz vezető bűncselekményt elköveték. A korábbi környezetbe való visszatérés kiemelten kockázatos a szerhasználók esetében.

Ezeknél a fiataloknál fontos lenne, hogy elérhetővé váljon számukra egy mentorprogram szabadulásuk után, ahol szakember segíti a visszailleszkedést, vagy a kitörést; többen szerettek volna jogosítványt és szakmát szerezni, amely eszköze a jobb életkörülmények elérésének, a tartós elhelyezkedésnek. Fontos lenne egy mentor, aki segít a bürokrácia útvesztőiben, odafigyel az iskolai beiratkozásnál, ismeri és ajánlja az elérhető ösztöndíjakat, különböző fejlődési lehetőségeket, támogatásokat, megakadályozza, segíti elhárítani a lemorzsolódáshoz vezető tényezőket.

Többen említették a vállalkozói ismeretek megszerzését, melyhez szintén nem kapnak eszközöket a külvilágban, néhányuk fejében a vállalkozói lét „legális bűnözést” jelent, míg másoknak egy aknamező, melyen nem tudnak kiigazodni, bár nagyon szívesen indítanának saját vállalkozást. A vállalkozóvá válást jelenleg mentorálással is támogatják különböző uniós pályázati konstrukciók, ezen fiatalok esetében azonban fokozott figyelmet kell fordítani arra, hogy nekik nincs anyagi védőhálójuk, nincs kezdőtőkékük, minden lépés fokozott kockázattal jár az önállósodás felé. Számukra oktatási programok, a jogosítvány megszerzéséhez szükséges támogatás, vagy akár az intézeten belüli vállalkozási ismeretek alapjainak elsajátítása is segíthet.

Az iskolai fejlődés, érettségi szerepe is fontos volt számukra, többen nagyon szívesen tanulnának szakmát, szeretnék továbblépni mostani környezetükből. Különösen fontos még környezetük védőfaktorának megerősítése, a szervezett sport (fontos, hogy legyen egy edző, akire felnéznek, aki irányítja őket) felé terelés, a vallásosság vagy spiritualitás erősítése (ezzel a közösség felé való nyitás lehetőségének megteremtése), a családi rendszerek fejlesztése (amennyire ez lehetséges), illetve a fiatalok érzelmi intelligenciájának, empátiájának, párkapcsolattal kapcsolatos attitűdjeinek fejlesztése.

A kutatás során a tapasztalatunk az volt, hogy a fiatalok túlnyomó része nyitott, jószívű, szeretne a családjáról gondoskodni, sok esetben akkor is, (vagy pont azért) amikor a család elhanyagoló vagy nincs rá jó hatással.

A család fontossága az életükben szükségessé teszi a környezet felkészítését is nemcsak a fiatal szabadulására, hanem saját életük felülvizsgálatára, a belső családi rendszerek feltárására, hiszen jól látható, hogy míg a megkérdezett fiatalok a saját barátaikkal inkább teljesen

megszakítanák a kapcsolatot szabadulásuk után, a családdal szemben (illetve bizonyos családtagokkal szemben) csak néhányan vetették fel ezt a lehetőséget.

Mellékletek

1. kérdőív – próbakérdezés, EMMI Nagykanizsai Javítóintézete

Kedves Kitöltő!

Az alábbi kérdőív a fiatalok szerhasználati szokásait, szabadidős tevékenységeit, az életük során történt meghatározó eseményeket és jövőbeli céljaikat kutatja. A kérdőívet javítóintézetben nevelt és nem javítóintézetes középiskolás fiatalok tölthetik ki. A javítóintézeti fiataloktól azt kérjük, a kérdéseknél a javítóintézeten kívüli életükre gondoljanak, eszerint töltsék ki a válaszokat.

A kérdőív kitöltése névtelen, a kitöltők nem beazonosíthatók, és a tanáraitok sem fogják látni a lapokat. A kitöltés során veletek van egy kérdezőbiztos, akitől nyugodtan kérdezhetek, segít a kérdések értelmezésében.

A kérdőív kitöltése önkéntes, de sokat segít a munkánkat. Kérjük, hogy a kérdésekre a lehető legőszintebben válaszoljatok, hiszen csak akkor tudunk segíteni, ha pontosan ismerjük a problémáitokat, céljaitokat, és más fontos dolgokat az életetekben!

Köszönettel:

Petrov Boglárka és Kiss Zsuzsa, kutatók

Személyes adatok:

1. Születési év:

2. Milyen típusú településen élsz? (A megfelelőt húzd alá!)

főváros

megyeszékhely/megyei jogú város

egyéb város

község vagy falu

3. Mi a szüleid legmagasabb iskolai végzettsége? (A megfelelőt húzd alá!)

Apa:

8 osztály alatt
 8 osztály
 szakiskola (érettségi nélkül)
 szakközépiskola/technikum (érettségivel)
 gimnázium (érettségi)
 főiskola
 egyetem
 doktori képzés

Anyja:

8 osztály alatt
 8 osztály
 szakiskola (érettségi nélkül)
 szakközépiskola/technikum (érettségivel)
 gimnázium (érettségi)
 főiskola
 egyetem
 doktori képzés

I. Az alábbi kérdések a szerhasználati ismeretekre, szokásokra vonatkoznak.

1. Kérjük, az alábbi táblázatban jelöld meg, hogy te vagy a környezetben bárki fogyasztott-e már az alábbi szerekből!

	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban	soha
heroin						
morfium						
metadon						
LSD						
kannabisz						
kokain						
speed						
ecstasy						
herbál						
altató, nyugtató (nem orvos által felírt, vagy nem az előírt)						

mennyiségben)						
---------------	--	--	--	--	--	--

2. Kérjük, húzd alá, hogy te vagy a környezetekben bárki fogyasztott-e már az alábbi szerekből **az elmúlt 30 nap során!**

heroin

morfium

metadon

LSD

kannabisz

kokain

speed

ecstasy

herbál

altató/nyugtató (nem orvos által felírt, vagy nem az előírt mennyiségben)

3. Kérjük, jelöld be, milyen gyakran fogyasztasz az alábbi italokból!

	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban	soha
sör						
fehérbor						
vörösbor						
pálinka						
whisky						
likőr						
koktélok						
alkoholos üdítőitalok (pl. Bacardi Breezer)						
energiaital						
egyéb alkoholos ital:						

4. Egy-egy buli alkalmával általában melyik 3 alkoholos italt fogyasztod a leggyakrabban?

.....

5. Egy buli alkalmával kb. mennyi alkoholt iszol meg? Több mértékegységet is megadhatsz! (Pl. 3 pohár sör, 2 cl vodka, 2 dl whisky stb.)

.....

6. Általában mennyire szoktál berúgni egy buli során? A leginkább jellemzőt húzd alá!

- józan maradok
- kissé jobb kedvem lesz
- kicsit szédülök, de nem komoly
- erősen szédülök, nehezen állok a lábamon
- fel se tudok kelni a végén

7. Hol voltál akkor, amikor utoljára alkoholt ittál? (Több választ is bejelölhetsz!)

- soha nem iszom alkoholt
- otthon
- valaki másnak a lakásán
- utcán, parkban vagy más közterületen
- kocsmában, bárban, sörözőben
- szórakozóhelyen
- étteremben
- más helyen. Kérjük írd ide:.....

8. Szoktál-e dohányozni? (A megfelelőt kérjük aláhúzni! Itt csak a boltban kapható, előre sodort cigarettára gondolj!)

igen / nem

9. Ha igen, milyen gyakran?

naponta többször

naponta egyszer

hetente

havonta

ritkábban

soha

10. Az alábbi egyéb dohánytermékek közül jelöld be, melyiket milyen gyakran használod!

	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban	soha
bagó						
szivar						
saját kezűleg sodort cigaretta						
dohányrágó						
shisha (vízipipa)						

11. Te, vagy a környezetben szert használó kb. hány forintot költ az alábbi termékekre **havonta**?

Drogok: Ft

Alkoholos italok: Ft

Cigaretta és más dohánytermékek: Ft

Energiaital: Ft

12. Most arra vagyunk kíváncsiak, hogy te, vagy az a személy a környezetben, akire gondoltál, miközben a kérdésekre válaszoltál, miért használják ezeket a szereket. Kérlek, húzd alá azokat az indokokat, amelyek szerinted jellemzőek lehetnek! (Több válasz is bejelölhető!)

a) Mikor alkoholt fogyasztok, akkor.....

- ellazulok, feloldódom
- boldog vagyok
- vidám vagyok
- elfelejtem a gondjaimat
- barátságosabb, nyitottabb vagyok másokkal
- jól szórakozok
- bátrabbnak érzem magam
- egyéb:

b) Mikor valamilyen drogot fogyasztok, akkor.....

- ellazulok, feloldódom
- boldog vagyok

- vidám vagyok
- elfelejtem a gondjaimat
- barátságosabb, nyitottabb vagyok másokkal
- jól szórakozok
- bátrabbnak érzem magam
- egyéb:

c) Azért iszok energiatalt, mert....

- kimerültnek érzem magam
- szeretem az ízét
- mások is isszák a környezetemben
- egyszerűbb megvennem, mint egy kávé
- erősebb, mint a kávé
- egyéb:

II. A következő kérdések a szabadidő eltöltésére vonatkoznak.

1. Jelöld be, hogy az alábbi tevékenységek közül melyeket kb. hány órában szoktad végezni szabadidődben, majd egy x-szel azt is, kikkel töltöd ezt az időt!

Azokat a sorokat, amelyek nem vonatkoznak rád, hagyd üresen!

	Egy hé- ten átlá- gosan hány órát?	Kivel szoktad csinálni ezt a tevékenységet? (Több választ is megjelölhetsz!)											
		Anya	Apa	Gyám	Test- vér	Bará- tok	Osztálytár- sak	Pár	Más rokon	Online is- merős	Más isme- rős	Házi ked- venc	Egyedül
tévés (online is)													
internetezés													
videójátékok (online és off-line)													
sport													
bandázás													
bulizás													
beszélgetés													
youtube-ozás, filmnézés													
közösségi oldalakon böngészés (facebook, insta, snapchat, tumblr, tiktok stb.)													
háziállatokkal való foglalkozás													
olvasás													
csopartos játék (pl. társasjáték,													

szerepjáték, szabadulószoba) csak offline tartozik ide													
házimunka													
egyéb:													

2. Jársz-e valamilyen iskolán kívüli csoportba? Ha igen, hova? (Pl. sportfoglalkozás, szakkör, hobbikör, egyházi csoport stb.)

.....

3. Kikkel szoktál együtt járni ide? A megfelelőt húzd alá! Több választ is megjelölhetsz!

egyedül

szüleimmal

testvéremmel

barátaimmal

párommal

egyéb:

4. Állítsd sorrendbe, kihez érzed magad a legközelebb, kiben bízol meg leginkább?

..... Anya

..... Apa

..... Gyám

..... Testvér

..... Barátok

..... Online ismerős

..... Házi kedvenc

..... Osztálytársak

..... Pár

..... Rokon

..... Tanár

..... Más ismerős

III. A következő kérdések azzal foglalkoznak, mik az erősségeid és milyen eseményekkel kellett megküzdened eddigi életed során.

1. Kérjük, karikázd be minden állításnál, hogy milyen mértékben volt jellemző rád az adott kijelentés az elmúlt hónapban. Válaszlehetőségek: 0 – Egyáltalán nem igaz; 1 – Ritkán igaz; 2 – Néha igaz; 3 – Gyakran igaz; 4 – Szinte mindig igaz.

1. Képes vagyok arra, hogy alkalmazkodjak a változásokhoz.

0 1 2 3 4

2. A stresszel való megküzdés megerősít.

0 1 2 3 4

3. Mindig a legnagyobb erőbedobással cselekszem, mindegy, hogy miről van szó.

0 1 2 3 4

4. Amikor a dolgok reménytelennek tűnnek, akkor sem adom fel.

0 1 2 3 4

5. Tisztán gondolkodom és koncentrálok, amikor nyomás alatt vagyok.

0 1 2 3 4

6. Erős emberként gondolok magamra.

0 1 2 3 4

7. A megérzéseim alapján kell cselekednem.

0 1 2 3 4

8. Nagyon céltudatos vagyok.

0 1 2 3 4

9. Úgy érzem, én irányítom az életemet.

0 1 2 3 4

10. Dolgozom azért, hogy elérjem a céljaimat.

0 1 2 3 4

2. Az emberek gyakorta átélnek nehéz helyzeteket, olyan súlyos eseményeket, amelyek nagyon megviselik őket. Ezek közül válogattunk ki néhányat. A kitöltés során egy x-szel jelöld, ha azt az eseményt korábban már legalább egyszer átélted. A meg nem élt eseményeket hagyd érintetlenül.

Súlyos anyagi veszteség érte a családjunkat

Az egyik szülőm vagy nevelőszülőm elvesztette a munkahelyét

Durva veszekedések voltak a szüleim között

Szakítás baráttal/barátnővel

Súlyos betegség (te vagy a család valamelyik tagja)

Rendszeresen lerészegedett az egyik szülőm vagy nevelőszülőm

A közvetlen környezetemben (családban, baráti körben) öngyilkossági kísérlet történt az elmúlt 3 évben

Elváltak a szüleim

Rendszeresen megverték, bántalmazták a szüleim vagy a nevelőszüleim

Halállal végződő öngyilkossági kísérlet történt a közvetlen környezetemben (családban, baráti körben)

Abortuszom volt (vagy a partneremnek)

Meghalt az édesapám vagy az édesanyám

IV. Végezetül azt szeretnénk megtudni, milyen jövőt képzelsz el magadnak, kit vagy mit tartasz sikeresnek, követendőnek.

1. Kérlek, folytasd az alábbi mondatot!

Szerintem az a sikeres ember, aki

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ki a legnagyobb példaképed?

.....

Miért?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Kérlek, az alábbi táblázatba írd be, hogy a felsorolt területeken mit szeretnél elérni 40 éves korodig!

Egészség	
Párkapcsolat	
Család	
Barátok	
Munka, karrier	
Oktatás, továbbtanulás	
Anyagiak, birtokolt tárgyak	

2. kérdőív – EMMI Nagykanizsai Javítóintézete

Kedves Kitöltő!

Az alábbi kérdőív a fiatalok szerhasználati szokásait, szabadidős tevékenységeit, az életük során történt meghatározó eseményeket és jövőbeli céljaikat kutatja. A kérdőívet javítóintézetben nevelt és nem javítóintézetes középiskolás fiatalok tölthetik ki.

A javítóintézeti fiataloktól azt kérjük, a kérdéseknél a javítóintézetben kívüli életükre gondoljanak, eszerint töltsék ki a válaszokat.

A kérdőív kitöltése névtelen, a kitöltők nem beazonosíthatók, és a tanáraitok, nevelőitek sem fogják látni a lapokat. A kitöltés során veletek van egy kérdezőbiztos, akitől nyugodtan kérdezhetek, segít a kérdések értelmezésében.

A kérdőív kitöltése önkéntes, de sokat segíti a munkánkat. Kérjük, hogy a kérdésekre a lehető legőszintebben válaszoljatok, hiszen csak akkor tudunk segíteni, ha pontosan ismerjük a problémáitokat, céljaitokat, és más fontos dolgokat az életetekben!

Köszönettel:

Petrov Boglárka és Kiss Zsuzsa, kutatók

Személyes adatok:

1. Születési év:

2. Milyen típusú településen élsz? (A megfelelőt húzd alá!)

Budapest

megyeszékhely

egyéb város

község vagy falu

3. Mi a szüleid legmagasabb iskolai végzettsége? (A megfelelőt húzd alá!)

Apa:

8 osztály alatt

8 osztály

szakiskola (érettségi nélkül)

szakközépiskola/technikum (érettségivel)

gimnázium (érettségi)

főiskola

egyetem

doktori képzés

Anya:

8 osztály alatt

8 osztály

szakiskola (érettségi nélkül)

szakközépiskola/technikum (érettségivel)

gimnázium (érettségi)

főiskola

egyetem

doktori képzés

I. A következő kérdések a szabadidő eltöltésére vonatkoznak.

1. Jelöld be, hogy az alábbi tevékenységek közül melyeket kb. hány órában szoktad végezni szabadidődben, majd egy x-szel azt is, kikkel töltöd ezt az időt!

Azokat a sorokat, amelyek nem vonatkoznak rád, hagyd üresen!

	Egy héten átlagosan hány órát?	Kivel szoktad csinálni ezt a tevékenységet? (Több választ is megjelölhetsz!)											
		Anya	Apa	Gyám	Testvér	Barátok	Osztálytársak	Pár	Más rokon	Online ismerős	Más ismerős	Házi kedvenc	Egyedül
tévés (online is)													
internetezés													
videójátékok (online és offline)													
sport													
bandázás													
bulizás													
beszélgetés													
youtube-ozás, filmnézés													
közösségi oldalakon böngészés (facebook, insta, snapchat, tumblr, tiktok stb.)													
háziállatokkal való foglalkozás													
olvasás													
csoportos játék (pl. társasjáték,													

szerepjáték, szabadulószo- ba) csak offline tar- tozik ide													
házimunka													
egyéb:													

2. Jársz-e valamilyen iskolán kívüli csoportba? Ha igen, hova? (Pl. sportfoglalkozás, szakkör, hobbikör, egyházi csoport stb.)

.....

3. Kikkel szoktál együtt járni ide? A megfelelőt húzd alá! Több választ is megjelölhetsz!

egyedül

szüleimmal

testvéremmel

barátaimmal

párommal

egyéb:

4. Állítsd sorrendbe, kihez érzed magad a legközelebb, kiből bízol meg leginkább? Ha nem tudsz, vagy nem szeretnél sorrendet tenni, X-szel jelöld be, kiből bízol meg!

..... Anya

..... Apa

..... Gyám

..... Testvér

..... Barátok

..... Online ismerős

..... Házi kedvenc

..... Osztálytársak

..... Pár

..... Rokon

..... Tanár

..... Más ismerős

II. Az alábbi kérdések a szerhasználati ismeretekre, szokásokra vonatkoznak.

1. Kérjük, az alábbi táblázatban jelöld meg, hogy te vagy a környezetedben bárki fogyasztott-e már az alábbi szerekből!

	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban	soha
heroin						
morfium						
metadon						
LSD						
kannabisz						
kokain						
speed						
ecstasy						
herbál						
kristály						
krokodil						
varázsgomba						
bélyeg						
altató, nyugtató (nem orvos által felírt, vagy nem az előírt mennyiségben)						
egyéb:						

2. Kérjük, húzd alá, hogy te vagy a környezetedben bárki fogyasztott-e már az alábbi szerekből az utolsó javítóintézetten kívül töltött időszak során!

heroin	herbál
morfium	altató/nyugtató (nem orvos által felírt, vagy nem az előírt mennyiségben)
metadon	kristály
LSD	varázsgomba
kannabisz	krokodil
kokain	bélyeg
speed	egyéb:
ecstasy	

3. Kérjük, jelöld be, milyen gyakran fogyasztasz az alábbi italokból!

	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban	soha
sör						
fehérbor						
vörösbor						
pálinka						
whisky						
likőr						
koktélok						
alkoholos üdítőitalok (pl. Bacardi Breezer)						
Jägermeister						
energiaital						
egyéb alkoholos ital:						

4. Egy-egy buli alkalmával általában melyik 3 alkoholos italt fogyasztod a leggyakrabban?

.....

5. Egy buli alkalmával kb. mennyi alkoholt iszol meg? Több mértékegységet is megadhatsz! (Pl. 3 pohár sör, 2 cl vodka, 2 dl whisky stb.)

.....

6. Általában mennyire szoktál berúgni egy buli során? A leginkább jellemzőt húzd alá!

- józan maradok
- kissé jobb kedvem lesz
- kicsit szédülök, de nem komoly
- erősen szédülök, nehezen állok a lábamon
- fel se tudok kelni a végén

7. Hol voltál akkor, amikor utoljára alkoholt ittál? (Több választ is bejelölhetsz!)

- soha nem iszom alkoholt
- otthon
- valaki másnak a lakásán
- utcán, parkban vagy más közterületen
- kocsmában, bárban, sörözőben
- szórakozóhelyen
- étteremben
- más helyen. Kérjük írd ide:.....

8. Szoktál-e dohányozni? (A megfelelőt kérjük aláhúzni!)

igen / nem

9. Az alábbi egyéb dohánytermékek közül jelöld be, melyiket milyen gyakran használod!

	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban	soha
bagó						
szivar						
cigaretta						
saját kezűleg sodort cigaretta						
dohányrágó						
shisha (vízi-pipa)						

10. Te, vagy a környezetekben szert használó kb. hány forintot költ az alábbi termékekre **havonta**?

Drogok: Ft

Alkoholos italok: Ft

Cigaretta és más dohánytermékek: Ft

Energiaital: Ft

12. Most arra vagyunk kíváncsiak, hogy te, vagy az a személy a környezetemben, akire gondoltál, miközben a kérdésekre válaszoltál, miért használják ezeket a szereket. Kérlek, húzd alá azokat az indokokat, amelyek szerinted jellemzőek lehetnek! (Több válasz is bejelölhető!)

a) Mikor alkoholt fogyasztok, akkor.....

- ellazulok, feloldódom
- boldog vagyok
- vidám vagyok
- elfelejtem a gondjaimat
- barátságosabb, nyitottabb vagyok másokkal
- jól szórakozok
- bátrabbnak érzem magam
- egyéb:

b) Mikor valamilyen drogot fogyasztok, akkor.....

- ellazulok, feloldódom
- boldog vagyok
- vidám vagyok
- elfelejtem a gondjaimat
- barátságosabb, nyitottabb vagyok másokkal
- jól szórakozok
- bátrabbnak érzem magam
- egyéb:

c) Azért iszok energiatalt, mert....

- kimerültnék érzem magam
- szeretem az ízt
- mások is isszák a környezetemben
- egyszerűbb megvennem, mint egy kávét
- erősebb, mint a kávé
- egyéb:

III. A következő kérdések azzal foglalkoznak, mik az erősségeid és milyen eseményekkel kellett megküzdened eddigi életed során.

1. Kérjük, karikázd be minden állításnál, hogy milyen mértékben volt jellemző rád az adott kijelentés az elmúlt hónapban. Válaszlehetőségek: 0 – Egyáltalán nem igaz; 1 – Ritkán igaz; 2 – Néha igaz; 3 – Gyakran igaz; 4 – Szinte mindig igaz.

1. Képes vagyok arra, hogy alkalmazkodjak a változásokhoz.

0 1 2 3 4

2. A stresszel való megküzdés megerősít.

0 1 2 3 4

3. Mindig a legnagyobb erőbedobással cselekszem, mindegy, hogy miről van szó.

0 1 2 3 4

4. Amikor a dolgok reménytelennek tűnnek, akkor sem adom fel.

0 1 2 3 4

5. Tisztán gondolkodom és koncentrálok, amikor nyomás alatt vagyok.

0 1 2 3 4

6. Erős emberként gondolok magamra.

0 1 2 3 4

7. A megérzéseim alapján kell cselekednem.

0 1 2 3 4

8. Nagyon céltudatos vagyok.

0 1 2 3 4

9. Úgy érzem, én irányítom az életemet.

0 1 2 3 4

10. Dolgozom azért, hogy elérjem a céljaimat.

0 1 2 3 4

2. Az emberek gyakorta átélnek nehéz helyzeteket, olyan súlyos eseményeket, amelyek nagyon megviselik őket. Ezek közül válogattunk ki néhányat. A kitöltés során húzd alá, ha azt az eseményt korábban már legalább egyszer átélted. A meg nem élt eseményeket hagyd érintetlenül.

Súlyos anyagi veszteség érte a családjunkat

Az egyik szülőm vagy nevelőszülőm elvesztette a munkahelyét

Durva veszekedések voltak a szüleim között

Szakítás baráttal/barátnővel

Súlyos betegség (te vagy a család valamelyik tagja)

Rendszeresen lerészegedett az egyik szülőm vagy nevelőszülőm

A közvetlen környezetemben (családban, baráti körben) öngyilkossági kísérlet történt az elmúlt 3 évben

Elváltak a szüleim

Rendszeresen megverték, bántalmazták a szüleim vagy a nevelőszüleim

Halállal végződő öngyilkossági kísérlet történt a közvetlen környezetemben (családban, baráti körben)

Abortuszom volt (vagy a partneremnek)

Meghalt az édesapám vagy az édesanyám

IV. Végezetül azt szeretnénk megtudni, milyen jövőt képzelsz el magadnak, kit vagy mit tartasz sikeresnek, követendőnek.

1. Kérlek, folytasd az alábbi mondatot!

Szerintem az a sikeres ember, aki

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ki a legnagyobb példaképed?

.....

Miért?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Kérlek, fejezd be az alábbi mondatokat!

40 éves koromig a párkapcsolatomban szeretném elérni, hogy

.....
.....
.....
.....
.....

40 éves koromig az egészségemben szeretném, ha

.....
.....
.....
.....
.....

40 éves koromig a baráti kapcsolataimban szeretném elérni, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

40 éves koromig a családban szeretném elérni, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

40 éves koromig a munkámban szeretném elérni, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

40 éves koromig a tanulás területén szeretném elérni, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

40 éves koromig az anyagiakban szeretném elérni, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

3. kérdőív – EMMI Debreceni Javítóintézete

Kedves Kitöltő!

Az alábbi kérdőív a fiatalok szerhasználati szokásait, szabadidős tevékenységeit, az életük során történt meghatározó eseményeket és jövőbeli céljaikat kutatja. A kérdőívet javítóintézetben nevelt és nem javítóintézetes középiskolás fiatalok tölthetik ki.

A javítóintézeti fiataloktól azt kérjük, a kérdéseknél a javítóintézetben kívüli életükre gondoljanak, eszerint töltsék ki a válaszokat.

A kérdőív kitöltése névtelen, a kitöltők nem beazonosíthatók, és a tanáraitok, nevelőitek sem fogják látni a lapokat. A kitöltés során veletek van egy kérdezőbiztos, akitől nyugodtan kérdezhetek, segít a kérdések értelmezésében.

A kérdőív kitöltése önkéntes, de sokat segíti a munkánkat. Kérjük, hogy a kérdésekre a lehető legőszintebben válaszoljatok, hiszen csak akkor tudunk segíteni, ha pontosan ismerjük a problémáitokat, céljaitokat, és más fontos dolgokat az életetekben!

Köszönettel:

Petrov Boglárka és Kiss Zsuzsa, kutatók

Személyes adatok:

1. Születési év:

2. Milyen típusú településen élsz? (A megfelelőt húzd alá!)

Budapest

megyeszékhely

egyéb város

község vagy falu

3. Mi a szüleid legmagasabb iskolai végzettsége? (A megfelelőt húzd alá!)

Apa:

8 osztály alatt

8 osztály

szakiskola (érettségi nélkül)

szakközépiskola/technikum (érettségivel)

gimnázium (érettségi)

főiskola

egyetem

doktori képzés

Anya:

8 osztály alatt

8 osztály

szakiskola (érettségi nélkül)

szakközépiskola/technikum (érettségivel)

gimnázium (érettségi)

főiskola

egyetem

doktori képzés

I. A következő kérdések a szabadidő eltöltésére vonatkoznak.

1. Jelöld be, hogy az alábbi tevékenységek közül melyeket kb. hány órában szoktad végezni szabadidődben, majd egy x-szel azt is, kikkel töltöd ezt az időt!

Azokat a sorokat, amelyek nem vonatkoznak rád, hagyd üresen!

	Hetente átlagosan hány órát?	Kivel szoktad csinálni ezt a tevékenységet? (Több választ is megjelölhetsz!)											
		Szülő	Gyám	Test- vér	Nagy- szülő	Bará- tok	Osztály- társak	Pár	Más ro- kon	Online is- merős	Más is- merős	Házi ked- venc	Egye- dül
tévézés (online is)													
internetezés													
videójátékok (online és offline)													
sport													
bandázás													
bulizás													
beszélgetés													
háziállatokkal való foglalkozás													
olvasás													
csoportos játék (pl. társasjáték, szerepjáték, szabadulószoza) csak offline tartozik ide													
házimunka													
diákmunka													
tanulás													
magánóra													
önkéntes munka													
egyéb:													

2. Jársz-e valamilyen iskolán kívüli csoportba? Ha igen, hova? (Pl. sportfoglalkozás, szakkör, hobbikör, egyházi csoport stb.)

.....

3. Kikkel szoktál együtt járni ide? A megfelelőt húzd alá! Több választ is megjelölhetsz!

egyedül

szüleimmel

nagyszüleimmel

testvéremmel

barátaimmal

párommal

egyéb:

4. Állítsd sorrendbe, kihez érzed magad a legközelebb, kiből bízol meg leginkább? Ha nem tudsz, vagy nem szeretnél sorrendet tenni, X-szel jelöld be, kiből bízol meg!

..... Anya

..... Apa

..... Gyám

..... Nagyszülő

..... Testvér

..... Barátok

..... Online ismerős

..... Házi kedvenc

..... Osztálytársak

..... Pár

..... Egyéb rokon

..... Tanár

..... Egyéb ismerős

II. Az alábbi kérdések a szerhasználati ismeretekre, szokásokra vonatkoznak.

1. Kérjük, az alábbi táblázatban jelöld meg, hogy te vagy a környezetedben bárki fogyasztott-e már az alábbi szerekből!

	már kipróbáltam	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban
heroin						
morfium						
metadon						
LSD						
JWH						
kannabisz						
kokain						
speed						
ecstasy						
herbál						
kristály						
krokodil						
varázsgomba						
bélyeg						
altató, nyugtató (nem orvos által felírt, vagy nem az előírt mennyiségben)						
egyéb:						

2. A szerhasználat során fogyasztasz-e alkoholt vagy bármilyen más gyorsítót is a drogok mellé?

igen / nem

3. Kérjük, jelöld be, milyen gyakran fogyasztasz az alábbi italokból!

	már kipróbáltam	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban
sör						
bor						
tömény						
koktél / kevert						
vodka						
cider						

energiaital						
alkoholos üdítő						
egyéb alkoholo- s ital:						

4. Ha a tömény választ is bejelölted, írd le, mely fajtákat!

.....

5. Egy-egy buli alkalmával általában melyik 3 alkoholos italt fogyasztod a leggyakrabban?

.....

6. Mennyi idő alatt fogyasztod el a megivott mennyiséget?

- 30 percnél kevesebb
- fél – 1 óra
- 1 – 2 óra
- 2 – 3 óra
- több

7. Általában mennyire szoktál berúgni egy buli során? A leginkább jellemzőt húzd alá!

- józan maradok
- kissé jobb kedvem lesz
- kicsit szédülök, de nem komoly
- erősen szédülök, nehezen állok a lábamon
- fel se tudok kelni a végén

8. Hol voltál akkor, amikor utoljára alkoholt ittál? (Több választ is bejelölhetsz!)

- soha nem iszom alkoholt
- otthon
- valaki másnak a lakásán
- utcán, parkban vagy más közterületen
- kocsmában, bárban, sörözőben
- szórakozóhelyen
- étteremben
- más helyen. Kérjük írd ide:.....

9. Szoktál-e dohányozni? (A megfelelőt kérjük aláhúzni!)

igen / nem

10. Az alábbi egyéb dohánytermékek közül jelöld be, melyiket milyen gyakran használod!

	naponta többször	naponta egyszer	hetente	havonta	ritkábban	soha
bagó						
szivar						
cigaretta						
saját kezűleg sodort cigaretta						
dohányrágó						
shisha (vízipipa)						
e-cigaretta/vape						

11. Most arra vagyunk kíváncsiak, hogy te, vagy az a személy a környezetekben, akire gondoltál, miközben a kérdésekre válaszoltál, miért használják ezeket a szereket. Kérlek, húzd alá azokat az indokokat, amelyek szerinted jellemzőek lehetnek! (Több válasz is bejelölhető!)

a) Mikor alkoholt fogyasztok, akkor.....

- ellazulok, feloldódom
- boldog vagyok
- vidám vagyok
- elfelejtem a gondjaimat
- barátságosabb, nyitottabb vagyok másokkal
- jól szórakozok
- bátrabbnak érzem magam
- egyéb:

b) Mikor valamilyen drogot fogyasztok, akkor.....

- ellazulok, feloldódom
- boldog vagyok
- vidám vagyok
- elfelejtem a gondjaimat
- barátságosabb, nyitottabb vagyok másokkal
- jól szórakozok
- bátrabbnak érzem magam
- egyéb:

c) Azért iszok energiatalt, mert....

- kimerültnék érzem magam
- szeretem az ízt
- mások is isszák a környezetemben
- egyszerűbb megvennem, mint egy kávé
- erősebb, mint a kávé
- egyéb:

III. A következő kérdések azzal foglalkoznak, mik az erősségeid és milyen eseményekkel kellett megküzdened eddigi életed során. Itt ne az utolsó kint töltött időszakodra, hanem a jelenre gondolj!

1. Kérjük, karikázd be minden állításnál, hogy milyen mértékben volt jellemző rád az adott kijelentés az elmúlt hónapban. Válaszlehetőségek: 0 – Egyáltalán nem igaz; 1 – Ritkán igaz; 2 – Néha igaz; 3 – Gyakran igaz; 4 – Szinte mindig igaz.

1. Képes vagyok arra, hogy alkalmazkodjak a változásokhoz.

0 1 2 3 4

2. A stresszel való megküzdés megerősít.

0 1 2 3 4

3. Mindig a legnagyobb erőbedobással cselekszem, mindegy, hogy miről van szó.

0 1 2 3 4

4. Amikor a dolgok reménytelennek tűnnek, akkor sem adom fel.

0 1 2 3 4

5. Tisztán gondolkodom és koncentrálok, amikor nyomás alatt vagyok.

0 1 2 3 4

6. Erős emberként gondolok magamra.

0 1 2 3 4

7. A megérzéseim alapján kell cselekednem.

0 1 2 3 4

8. Nagyon céltudatos vagyok.

0 1 2 3 4

9. Úgy érzem, én irányítom az életemet.

0 1 2 3 4

10. Dolgozom azért, hogy elérjem a céljaimat.

0 1 2 3 4

2. Az emberek gyakorta átélnek nehéz helyzeteket, olyan súlyos eseményeket, amelyek nagyon megviselik őket. Ezek közül válogattunk ki néhányat. A kitöltés során húzd alá, ha azt az eseményt korábban már legalább egyszer átélted. A meg nem élt eseményeket hagyd érintetlenül.

Súlyos anyagi veszteség érte a családjunkat

Az egyik szülőm vagy nevelőszülőm elvesztette a munkahelyét

Durva veszekedések voltak a szüleim között

Szakítás baráttal/barátnővel

Súlyos betegség (te vagy a család valamelyik tagja)

Rendszeresen lerészegedett az egyik szülőm vagy nevelőszülőm

A közvetlen környezetemben (családban, baráti körben) öngyilkossági kísérlet történt az elmúlt 3 évben

Elváltak a szüleim

Rendszeresen megvertek, bántalmaztak a szüleim vagy a nevelőszüleim

Halállal végződő öngyilkossági kísérlet történt a közvetlen környezetemben (családban, baráti körben)

Abortuszom volt (vagy a partneremnek)

Meghalt az édesapám vagy az édesanyám

IV. Végezetül azt szeretnénk megtudni, milyen jövőt képzelsz el magadnak, kit vagy mit tartasz sikeresnek, követendőnek.

1. Kérlek, folytasd az alábbi mondatot!

Szerintem az a sikeres ember,

aki.....
.....
.....
.....

2. Ki a legnagyobb példaképed?

.....

Miért?

.....
.....
.....
.....

3. Kérlek, fejezd be az alábbi mondatokat!

A jövőben a családomban szeretném elérni, hogy

.....
.....

Mire lenne szükséged ahhoz, hogy ezek teljesüljenek?

.....

.....

A jövőben a baráti kapcsolataimban szeretném elérni, hogy

.....

.....

Mire lenne szükséged ahhoz, hogy ezek teljesüljenek?

.....

.....

A jövőben a munkámban szeretném elérni, hogy

.....

.....

Mire lenne szükséged ahhoz, hogy ezek teljesüljenek?

.....

.....

A jövőben a tanulás területén szeretném elérni, hogy

.....

.....

Mire lenne szükség ahhoz, hogy ezek teljesüljenek?

.....

.....

A jövőben az anyagiakban szeretném elérni, hogy

.....

.....

Mire lenne szükség ahhoz, hogy ezek teljesüljenek?

.....

.....

